

Utbildningsdepartementet
103 33 Stockholm

2015-02-18
1 (10)
Dnr 2014:216

Redovisning av uppdrag enligt förordningen (2011:355) avseende omfattning och utvärdering av försöksverksamheten med riksrekryterande spetsutbildning i grundskolans högre årskurser läsåret 2013/14

(2 bilagor)

Skolverket ska enligt förordningen (2011:355) lämna en redovisning till Regeringskansliet senast den 30 april 2015-2023 av omfattningen och en utvärdering av försöksverksamheten med riksrekryterande spetsutbildning i grundskolans högre årskurser.

Denna redovisning innehåller resultat utifrån den utvärdering som har gjorts av de arton spetsutbildningar som bedrevs läsåret 2013/14, samt uppgifter om omfattningen av försöksverksamheten höstterminen 2014.

Detta är Skolverkets andra redovisning. Föregående redovisning (Skolverket, dnr 69-2013:00527) omfattade de åtta spetsutbildningar som bedrevs läsåret 2012/13.

1. Bakgrund

Skolverket har enligt förordningen (2011:355) om försöksverksamhet med riksrekryterande spetsutbildning i grundskolans högre årskurser haft i uppdrag att inför vart och ett av läsåren 2012/13-2014/15 bevilja högst tio spetsutbildningar med maximalt 30 elever i varje årskurs. Av det totala antalet utbildningar skulle högst 15 vara inriktade mot matematik eller naturorienterade ämnen och högst 15 mot samhällsorienterade eller humanistiska ämnen.

Syftet med spetsutbildningarna är att eleverna ska ges möjlighet att nå så långt som möjligt i sin kunskapsutveckling. Utbildningarna ska inrymma särskild fördjupning och breddning i det eller de ämnen som spetsutbildningarna är inriktade mot och eleverna ska ges möjlighet att läsa och få betyg i gymnasiekurser i dessa ämnen.

Under 2014 beslutades om en ändring (2014:1000) i förordningen som innebar att förordningen ska fortsätta att gälla till och med den 20 juni 2024 samt att paragraferna 1, 2 och 12 ska ha en ny lydelse. Enligt den nya lydelsen gäller förordningen för utbildning som påbörjas under tiden den 1 juli 2012 – den 30 juni 2022. De huvudmän som deltar i försöksverksamheten får starta spetsutbildning i årskurs 7 under de åtta läsår som följer efter Skolverkets beslut. Tidigare var tidsgränsen fem år. Vidare ska en redovisning av omfattningen och en utvärdering av försöksverksamheten lämnas av Skolverket till Regeringskansliet senast den 30 april under åren 2015-2023. Senast den 15 augusti 2017 ska Skolverket lämna en fördjupad redovisning av försöksverksamheten till Regeringskansliet.

2. Aktuell redovisning

Detta är den andra redovisningen som lämnas till Regeringskansliet. Den innehåller uppgifter om antalet ansökningar om att få bedriva spetsutbildning, pågående spetsutbildningar samt elevantalet i dessa utbildningar höstterminen 2014.

Utöver det redovisas resultat utifrån en utvärdering av de arton spetsutbildningar som bedrevs läsåret 2013/14. Denna utvärdering baseras på data från Statistiska Centralbyrån (SCB) samt de uppgifter som huvudmän och rektorer i början av 2014 redovisat i ett uppföljningsformulär från Skolverket. Uppgifterna i dessa uppföljningsformulär har sammanställts och analyserats av en extern utvärderingskonsult, Bättra Konsult AB, och redovisas i en separat rapport. Se bilaga 1 och 2.

Skolverkets långsiktiga planering av utvärderingen av försöksverksamheten innebär att det med vissa tidsintervall ska genomföras kvalitativa studier av spetsutbildningarna. Den första studien genomfördes 2013, en fördjupad redovisning ska enligt förordningen redovisas 2017. Årets redovisning baseras inte på uppgifter från en kvalitativ studie.

3. Omfattning av försöksverksamheten

3.1. Ansökningar om att få bedriva spetsutbildning

Skolverket mottog under åren 2011-2013 totalt 63 ansökningar från huvudmän som önskade få delta i försöksverksamheten med riksrekryterand spetsutbildning i

grundskolan. Det första året var det 30 ansökningar, därefter sjönk antalet till 21 år 2012 och 12 år 2013. Merparten av ansökningarna (36) kom från kommuner. Några huvudmän ansökte mer än en gång.

Av det totala antalet ansökningar var 41 inriktade mot matematik och/eller naturorienterande ämnen, 17 mot engelska eller språkval, tre mot samhällsorienterande ämnen, en mot en kombination av samhällskunskap och historia samt en mot en kombination av matematik och språkval.

3.2. Beviljade spetsutbildningar

Skolverket har beviljat totalt 25 spetsutbildningar: 8 under 2011, 10 under 2012 och 7 under 2013. Orsaken till att det maximala antalet spetsutbildningar inte beviljades varje år var att Skolverket bedömde att det var ett begränsat antal ansökningar där det framgick att huvudmannen skulle erbjuda en spetsutbildning som motsvarade förordningens krav på god kvalitet.

Samtliga spetsutbildningar har påbörjats året efter det att Skolverket har beviljat utbildningen. Det innebär att det hösten 2014 är 25 pågående spetsutbildningar och att totalt 1 099 elever deltar i denna verksamhet i årskurs 7-9. Se bilaga 1.

Spetsutbildningarnas inriktning samt fördelning mellan huvudmän redovisas i tabell 1. Förhållandet speglar relativt väl den fördelning mellan ämnen som har funnits i ansökningarna (se avsnitt 3.1). Merparten av utbildningarna bedrivs av en kommunal huvudman.

Tabell 1. Spetsutbildningarnas inriktning samt huvudmän

Spetsutbildningarnas inriktning	Kommunal huvudman	Enskild huvudman	Totalt
Matematik	7	3	10
Matematik, biologi, fysik, kemi	4	1	5
Engelska	3	2	5
Franska	-	2	2
Tyska/spanska	1	-	1
Samhällskunskap	1	-	1
Samhällskunskap och historia	-	1	1
Summa	16	9	25

Spetsutbildningarna är i 13 fall belägna i kommuner med mer än 130 000 invånare, 10 ligger i kommuner med 32 000 - 75 000 invånare och 2 i kommuner med färre än 14 000 invånare.¹

4. Utvärdering. Spetsutbildning läsåret 2013/14

En utvärdering har gjorts av de arton spetsutbildningar som bedrevs läsåret 2013/14. Av dessa spetsutbildningar startade åtta läsåret 2012/13 och tio läsåret 2013/14. De sju spetsutbildningar som startade läsåret 2014/15 kommer att ingå i kommande redovisningar.

Tabell 2. Spetsutbildningar i grundskolan läsåret 2013/14

Skola	Lägeskommun	Inriktning	Årskurs	Ele- vantal ²
Albäcksskolan	Hultsfred	Matematik, naturorienterade ämnen	7	30
Berzeliussskolan	Linköping	Matematik, naturorienterade ämnen	7, 8	57
Dackeskolan	Tingsryd	Matematik	7	22
Edsbergsskolan	Sollentuna	Matematik	7	13
Enhagenskolan	Täby	Matematik	7	30
Franska skolan	Stockholm	Franska	7, 8	42
Grundskolan Metapontum	Stockholm	Matematik	7, 8	16
Hertsöskolan	Luleå	Matematik	7, 8	51
Internationella Engelska Skolan	Jönköping	Engelska	7, 8	48
Kunskapsskolan Uppsala Norra	Uppsala	Matematik	7	13
Kvarngårdesskolan	Uppsala	Engelska	7	14
Liljeborgsskolan	Trelleborg	Spanska, tyska	7, 8	55
Ljungensskolan	Vellinge	Engelska	7	13
Mörbyskolan	Danderyd	Matematik	7, 8	55
Roggeskolan	Strängnäs	Matematik, naturorienterade ämnen	7, 8	55
Spånga grundskola	Stockholm	Matematik, naturorienterade ämnen	7	29

¹ Statistiska Centralbyrån (SCB). Kommunfolkmängd den 1 november 2013.

² Elevantal enligt uppgifter från Statistiska Centralbyrån SCB. Avser förhållanden den 15 oktober 2013. Uppgifterna kan skilja sig från de som anges i rapporten från Bättre Konsult AB vilket beror på att elevantalet där baseras på de uppgifter som rektorerna lämnade till Skolverket i början av 2014. Skolverket har i denna redovisning valt att använda uppgifter från SCB.

Viktor Rydbergs Samskola	Danderyd	Engelska	7	24
Ånestadsskolan	Linköping	Samhällskunskap	7	13
Totalt antal elever				580

5. Resultat och Skolverkets kommentarer

Den bild som framkommer i Skolverkets utvärdering 2014 tycks som helhet ligga väl i linje med de uppgifter som Skolverket redovisade 2013. Det är dock värt att notera att försöksverksamheten fortfarande är i en inledande fas och att de aktuella spetsutbildningarna vid denna tidpunkt endast har bedrivits under ett till två år. Detta förhållande, i kombination med att årets utvärdering inte omfattar en kvalitativ studie, gör att Skolverket bedömer att det inte är möjligt att redovisa några mer generella slutsatser om försöksverksamheten. Skolverket har istället valt att kort beskriva och kommentera några områden och aspekter som bedöms vara av särskilt intresse att uppmärksamma.

5.1. Elevgruppen – urval och sammansättning

Urval

Läsåret 2013/14 var det totalt 580 elever som deltog i spetsutbildningarna. Läsåret innan var det 188 elever. Av samtliga eleverna läsåret 2013/14 var det 371 som gick en spetsutbildning inriktad mot matematik och/eller naturorienterande ämnen och 209 som gick en utbildning inriktad mot samhällsorienterande eller humanistiska ämnen.

Det genomsnittliga antalet sökande till spetsutbildningar var något lägre läsåret 2013/14 än året innan (32 sökande per skola 2013, 36 år 2012). Söktrycket varierar mellan skolorna. På fem av arton skolor antogs alla sökande inför läsåret 2013/14.

Rektorerna anger att de som helhet är nöjda med arbetet med urval och antagning till spetsutbildningarna.³ Arbetet, som tycks bedrivas på ungefär samma sätt som föregående år, baseras på en kombination av metoder. Merparten av skolorna har antagningsprov i det eller de ämnen som spetsutbildningen är inriktad mot. I drygt hälften av skolorna tas det även hänsyn till de sökandes betyg och resultat på nationella prov i årskurs 6 i det aktuella ämnet/ämnena. Knappt hälften av skolorna genomför intervjuer med de sökande som ett led i att bedöma kunskaperna i det aktuella ämnet/ämnena. Fem skolor begär omdömen eller rekommendationer från tidigare lärare. Enligt några rektorer visar erfarenheterna att det kan vara vanskligt att i alltför hög grad förlita sig på elevernas tidigare resultat och betyg samt att rekommendationer från tidigare lärare kan variera i kvalitet.

Det är få elever som avbryter spetsutbildningen. Läsåret 2013/14 var det nio elever i årskurs 7 och fem elever i årskurs 8. De elever som avbryter spetsutbildningen

³ I förordningen (2011:355) anges att tester och prov för att bedöma en sökandes kunskaper och färdigheter i det eller de ämnen som spetsutbildningen är inriktad mot, får utgöra villkor för antagning eller grund för urval mellan sökande.

går vanligtvis kvar i samma skola och följer då den ordinarie verksamheten i grundskolan. Enligt rektorena beror avbrotten vanligtvis på att eleverna uppfattar tempot i undervisningen som för högt, att deras grundkunskaper i ämnet är bristfällig och/eller att det uppfattas vara en för hög arbetsbelastning.

Sammansättning

De elever som började en spetsutbildning i årskurs 7 läsåret 2013/14 hade högre genomsnittliga betygspoäng på de nationella proven i årskurs 6 jämfört med övriga elever i samma skola samt riksgenomsnittet. Jämförelsen gäller betygspoäng i matematik, svenska, engelska, naturorienterande och samhällsorienterande ämnen.

Könsfördelningen i spetsutbildningarna är relativt jämn totalt sett (53 procent flickor, 47 procent pojkar), men varierar mellan skolorna. Vid jämförelser mellan spetsutbildningens olika ämnen framkommer att könsfördelningen är relativt jämn med undantag för franska och samhällskunskap där flickorna är i klar majoritet. Det skiljer sig från förhållandena läsåret 2012/13 då flickorna var i majoritet i de spetsutbildningar som är inriktade mot språkval respektive matematik.

Ungefär 80 procent av eleverna i spetsutbildningarna är födda i Sverige, vilket är ungefär samma andel som året innan samt riksgenomsnittet för elever i årskurs 7 och 8. Andelen varierar dock mellan de skolor som bedriver spetsutbildning. Av eleverna i spetsutbildningarna har ungefär 80 procent föräldrar som har en eftergymnasial utbildning. Det är en något högre andel än året innan då det var 75 procent. Det är även en högre andel än övriga elever i samma skolor (65 procent) och riksgenomsnittet (knappt 55 procent).

Nio av tio elever är folkbokförda i den kommun som skolan ligger i.

Skolverkets kommentar

Den bild av elevgruppen som Skolverket redovisade föregående år tycks som helhet bestå läsåret 2013/14. Skolornas arbete med urval och antagning till spetsutbildningarna genomförs i stort sett på det sätt som huvudmännen angav i ansökningarna om att få delta i försöksverksamheten. Skolverket kommer att fortsätta följa skolornas arbete med urval och antagning för att se om det förändras och i så fall på vilket sätt, om till exempel söktrycket skulle fortsätta att sjunka.

5.2. Organisering och genomförande av spetsutbildningar

Spetsutbildningarna organiseras så att eleverna antingen går i en egen klass där de får undervisning i alla ämnen, eller att de bildar en särskild grupp i samband med undervisningen i det eller de ämnen som spetsutbildningen är inriktad mot.

Samtliga skolor har en utökad undervisningstid i spetsutbildningens ämne/ämnen jämfört med skolans ordinarie timplan. Vanligtvis har tid för elevens val använts för att ge eleverna denna utökade undervisningstid. I spetsutbildningar inriktade mot franska får eleverna genomsnittligt sett flest antalet undervisningstimmar i spetsutbildningens ämne, därefter kommer matematik och engelska.⁴ I spetsutbild-

⁴ Enligt 6 § förordning (2011:355) om försöksverksamhet med riksrekryterande spetsutbildning i grundskolans högre årskurser behöver en spetsutbildning inte följa den fördelning av undervisnings-

ningar inriktade mot naturorienterande ämnena får eleverna totalt sett det högsta antalet undervisningstimmar i spetsutbildningens ämnen, vilket beror på att dessa utbildningar omfattar tre ämnen.

Som helhet tycks undervisningen i spetsutbildningarna bedrivas på ungefär samma sätt som i skolans övriga undervisning, men med ett högre tempo och svårighetsgrad samt större djup och bredd. Det ingår genomgångar i helklass, gruppuppgifter och/eller gruppdiskussioner, enskilt arbete samt en variation av olika redovisningsmetoder. I jämförelse med den övriga undervisningen på skolan finns det dock indikationer på att det i spetsutbildningarna är ett större fokus på projekt och grupparbeten där eleverna tillsammans hanterar och diskuterar olika frågeområden. Vidare tycks undervisningen i högre grad bygga på elevernas eget engagemang och förmåga att utforska, reflektera och driva ett arbete. När det gäller matematik och naturorienterande ämnen beskriver flera rektorer att undervisningen i spetsutbildningarna baseras mer på ett utforskande och reflekterande arbetssätt och att det ingår fler laborationer och problemlösningsorienterande uppgifter än i den ordinarie undervisningen. När det gäller spetsutbildningar som är inriktade mot språk anger rektorerna att det finns ett tydligare fokus på muntlig och skriftlig framställning och flera skolor anger att eleverna i spetsutbildningen samarbetar med skolor utomlands i större utsträckning än de elever som deltar i den ordinarie undervisningen på skolan. Flera skolor poängterar behovet och utmaningarna med att hela tiden individualisera undervisningen och att anpassa den till elevernas olika behov och önskemål.

Det finns ett etablerat samarbete mellan spetsutbildningarna och gymnasieskolor, men omfattningen av detta varierar mellan skolorna. Som helhet tycks samarbetet ha fördjupats jämfört med föregående år, särskilt i de åtta spetsutbildningar som hade elever i årskurs 8.

Undervisningen i de arton spetsutbildningarna läsåret 2013/14 bedrevs av totalt 38 lärare, majoriteten av dem hade mer än tio års yrkeserfarenhet. I takt med att fler elever börjar närma sig eller påbörjar studier i gymnasieskurser tycks antalet lärare med gymnasiebehörighet öka. I hälften av skolorna (nio skolor) anges dock att undervisande lärare har såväl grundskole- som gymnasiebehörighet i spetsutbildningens ämne/ämnen.

Det systematiska kvalitetsarbetet visar enligt rektorer och huvudmän, att spetsutbildningarna fungerar väl. Det framhålls att eleverna överlag är mycket positiva till spetsutbildningen men att det trots detta finns en vaksamhet från skolornas sida som syftar till att uppmärksamma om elever upplever utbildningen som stressande. I drygt hälften av skolorna finns det planer på att genomföra förändringar i spetsutbildningen, till exempel att vidta insatser för att vidareutveckla samverkan med gymnasieskolan, att anta färre elever för att på så sätt få en bättre storlek på undervisningsgruppen, utöka lärarkåren med en lärare, fördela undervisningstiden i spetsutbildningen under flera dagar i veckan istället för att ha ett långt pass samt att

tiden som följer av timplanen för grundskolan i bilaga 1 till skollagen. Den totala undervisningstiden som föreskrivs i 10 kap. 5 § första stycket skollagen får inte underskridas.

utveckla arbetet med formativa bedömningar så att eleverna i högre grad kan ta ansvar för det egna lärandet.

Skolverkets kommentar

Rektorerna redovisar flera intressanta exempel på hur spetsutbildningarna organiseras, genomförs och utvecklas. Uppgifterna är dock relativt begränsade och varierar i detaljeringsgrad. Det innebär att det är svårt att få en fördjupad, tydlig bild av hur spetsutbildningarna utformas och genomförs för att ge eleverna den fördjupning och breddning som avses. Det är inte heller möjligt att bedöma om, och på vilket sätt, skolornas olika val av organisation samt antal undervisningstimmar i en spetsutbildning påverkar elevernas studieresultat. Skolverket har för avsikt att i kommande utvärderingar försöka belysa dessa delar närmare.

5.3. Elevernas kunskaps- och resultatutveckling

Elevernas kunskaps- och resultatutveckling beskrivs som positiv av rektorerna. Det gäller såväl det eller de ämnen som spetsutbildningen är inriktad mot som övriga ämnen. Det nämns bland annat att eleverna har utvecklat både den skriftliga och muntliga förmågan, fått en ökad läshastighet och läsförståelse samt förbättrad förmåga att applicera kunskaper mellan matematikens olika delar. Vissa skolor beskriver eleverna som ”högpresterande”, ”duktiga” och ”studiemotiverade”. Några skolor som startade spetsutbildning läsåret 2013/14 anger att det är för tidigt att uttala sig om elevernas kunskapsutveckling.

Vid ett par skolor har det inom ramen för spetsutbildningen utfärdats betyg i en eller flera gymnasiekurser. Ytterligare tre skolor anger att det finns elever som är på väg att klara nivån på gymnasiekurser. En fråga som några skolor lyfter är hur gymnasieskolor kommer att kunna möta de elever som inom ramen för en spetsutbildning har fått betyg i gymnasiekurser.

Skolverkets kommentar

Våren 2015 går de första eleverna i spetsutbildningar ut årskurs 9. Skolverket kommer därefter att kunna redovisa elevernas resultat i form av slutbetyg från grundskolan samt betyg i en eller flera gymnasiekurser.

Skolverket bedömer att det finns behov av att försöka belysa hur gymnasieskolor, oavsett om de har ett etablerat samarbete med en grundskola med spetsutbildning eller inte, förmår att möta de elever som under sin tid i en spetsutbildning i grundskolan har fått betyg i gymnasiekurser. Om det skulle visa sig att det är problematiskt för gymnasieskolor att kunna utforma sin verksamhet i förhållande till dessa elever på ett väl fungerande sätt kan det på sikt påverka elevers intresse att söka till en spetsutbildning i grundskolan.

5.4. Kostnader för utbildningen

Av de arton spetsutbildningar som bedrivs läsåret 2013/14 anger sju att det medför merkostnader i förhållande till den ordinarie grundskoleutbildningen.⁵ Det gäller såväl de nystartade spetsutbildningarna som de utbildningar som startade 2012. Andelen skolor som redovisar merkostnader är dock lägre jämfört med året innan, då sex av åtta skolor redovisade merkostnader.

Uppgifterna om del- respektive totalbelopp för merkostnaderna är begränsade. De belopp som nämns varierar mellan 30 000 kronor (ungefär 1 250 kronor per elev i skolans spetsutbildning) till 350 000 kronor (ungefär 8 350 kronor per elev i skolans spetsutbildning). Det handlar bland annat om ökade personalkostnader för arbetet med antagningsprov och urval till utbildningarna, extra personalkostnader på grund av fler undervisningsgrupper, kostnader för medverkande gymnasielärare, information och marknadsföring av spetsutbildningar, läromedel samt datorer och studieresor.

Skolverkets kommentar

I det grundläggande syftet med all utbildningen inom skolväsendet ingår det bland annat att hänsyn ska tas till barns och elevers olika behov och att barn och elever ska ges stöd och stimulans att utvecklas så långt som möjligt.⁶ Skolverket uppfattar att de beviljade spetsutbildningarna har en ambition att erbjuda eleverna detta och att spetsutbildningen ska utformas och bedrivas i enlighet med intentionerna och kraven i förordningen (2011:355) om försöksverksamheten. Som en följd av detta tycks det, åtminstone i en del skolor, finnas vissa merkostnader. Vad som bedöms vara merkostnader är dock inte helt tydligt och skolornas uppgifter kan därför vara svårtolkade. En ytterligare aspekt är att kraven i förordningen (2011:355) på att det inte får förekomma merkostnader kan medföra att uppgifter om detta inte alltid redovisas.

Skolverket bedömer att det finns behov av en fördjupad bild för att kunna bedöma om förordningens krav på kostnadsneutralitet efterföljs eller om de medför onödiga inskränkningar vid genomförandet av spetsutbildningar.

Anna Ekström
Generaldirektör

Ulrika Lundqvist
Enhetschef

⁵ I förordning (2011:355) om försöksverksamhet med riksrekryterande spetsutbildning i grundskolans högre årskurser anges att kostnaderna för utbildningen inte får överstiga huvudmannens kostnader för övrig grundskoleutbildning.

⁶ 1 kap. 4 § skollagen (2010:800)

I ärendets slutliga handläggning har Kjell Hedwall, Pia Enochsson och Jonas Nordström i Skolverkets ledningsgrupp deltagit.

Bilagor

Bilaga 1. Skolverket. *Beskrivande data gällande försöksverksamhet med spetsutbildning i grundskolan läsåret 2013/14.*

Bilaga 2. Bättra Konsult AB. *Spetsutbildningar inom grundskolan. Sammanställning från försöksverksamhetens andra år (2013/2014).*

Utvärderingsavdelningen
Utvärderingssekretariatet
Sara Johansson
Pär Millstam

Beskrivande del gällande försöksverksamhet med spetsutbildning i grundskolan läsåret 2013/14

Försöksverksamheten med riksrekryterande spetsutbildning i grundskolans högre årskurser är reglerat i förordningarna (2011:355, 2014: 1000). Med spetsutbildning avses enligt förordningens (2011: 355) 1 § en utbildning inom grundskolans årskurser 7–9 som inrymmer särskild fördjupning och breddning inom det eller de ämnen som spetsutbildningen är inriktad mot. Syftet med spetsutbildningen är, utöver vad som följer av 10 kap. 2 § skollagen (2010:800), att ge elever möjlighet att nå så långt som möjligt i sin kunskapsutveckling.

Enligt förordningens (2014: 1000) 12 § ska Skolverket senast den 30 april under åren 2015–2023 lämna en redovisning av omfattningen av försöksverksamheten och en utvärdering av denna till Regeringskansliet. Föreliggande promemoria innehåller en statistisk uppföljning av samtliga elever som ingår i försöksverksamheten med spetsutbildning i grundskolan läsåret 2013/14. Uppföljningen redovisar uppgifter om:

- Antalet skolor, ämnen och elever
- Eleverna när det gäller kön, utländsk bakgrund, folkbokföringskommun, föräldrars utbildningsnivå och resultat på nationella prov i årskurs 6
- Antalet undervisningstimmar
- Lärares tjänstgöringsgrad samt antal år i yrket

Därutöver ingår en redovisning av omfattningen av försöksverksamheten med spetsutbildning, det vill säga antalet skolor och elever, för läsåret 2014/2015.

Bakgrund

Uppdraget med försöksverksamheten gäller utbildning som påbörjats under tiden 1 juli 2012–30 juni 2022. Enligt förordningen får Skolverket inför vart och ett av läsåren 2012/13–2014/15 besluta att huvudmän för grundskolan får delta i försöksverksamheten. Huvudmännen får starta spetsutbildning i årskurs 7 under de åtta år som följer efter Skolverkets beslut. Spetsutbildningarna ska antingen avse matematik eller naturorienterande ämnen, eller samhällsorienterande eller humanistiska ämnen.

Disposition

Följande promemoria är uppdelad i två avsnitt, där det första avsnittet redovisar omfattningen av försöksverksamheten med spetsutbildning avseende läsåret 2014/2015 och det andra avsnittet utgörs av den statistiska uppföljning som har genomförts avseende läsåret 2013/2014.

1 Omfattning av försöksverksamheten läsåret 2014/15

Skolorna i försöksverksamheten

Det finns sammanlagt 25 spetsutbildningar i grundskolan läsåret 2014/2015. Tabell 1 redovisar antal elever som läser en spetsutbildning uppdelat på de olika årskurserna.¹ Det totala antalet elever är 1 099.

Tabell 1. Spetsutbildningar i grundskolan läsåret 2014/15

Skola	Ort	Inriktning	Årskurser	Elevantal årskurs 7 (ansökte/ antogs och påbörjade)	Elevantal årskurs 8/ årskurs 9	Totalt elev- antal
Albäcksskolan	Hultsfred	Matematik, natur- orienterande ämnen	7, 8	24/13 ²	30/-	43
Berzeliuskolan	Linköping	Matematik, natur- orienterande ämnen	7, 8, 9	36/30	27/30	87
Dackeskolan	Tingsryd	Matematik	7, 8	22/22	20/-	42
Dammfriskolan	Malmö	Matematik	7	46/26 ³	-	26
Edsbergsskolan	Sollentuna	Matematik	7, 8	47/24	14/-	38
Engelbrectsskolan	Stockholm	Matematik	7	70/29 ⁴	-	29
Enhagenskolan	Täby	Matematik	7, 8	45/30	30/-	60
Franska skolan	Göteborg	Franska	7	16/15	-	15
Franska skolan	Stockholm	Franska	7, 8, 9	26/20	20/18	58
Grundskolan	Stockholm	Matematik	7, 8, 9	14/8 ⁵	8/7	23

¹ Uppgifterna om elevantal är hämtade från företrädare för skolorna. Ett streck (-) innebär att skolan inte erbjuder spetsutbildning i den årskursen/de årskurserna. För några skolor skiljer sig antalet elever i tabell 1 från övriga tabeller; det beror på att någon elev eller några elever har tillkommit eller hoppat av sedan förra läsåret.

² 15 elever antogs, av dessa påbörjade 13 elever utbildningen.

³ 29 elever antogs, av dessa påbörjade 26 elever utbildningen.

⁴ 70 elever ansökte, 30 elever antogs, 29 elever påbörjade utbildningen.

Metapontum						
Helenskolan	Skövde	Matematik, natur- orienterande ämnen	7	16/16	-	16
Hertsöskolan	Luleå	Matematik	7, 8, 9	22/19	26/21	66
Internationella Engelska Skolan	Jönköping	Engelska	7, 8, 9	27/18	27/19	64
Kunskapsskolan Uppsala Norra	Uppsala	Matematik	7, 8	23/23	13/-	36
Kvarngårdessko- lan	Uppsala	Engelska	7, 8	26/15	15/-	30
Liljeborgsskolan	Trelleborg	Spanska, tyska	7, 8, 9	34/30	27/25	82
Ljungensskolan	Vellinge	Engelska	7, 8	25/20	14/-	34
Mörbyskolan	Danderyd	Matematik	7, 8, 9	51/29	28/23	80
Roggeskolan	Strängnäs	Matematik, natur- orienterande ämnen	7, 8, 9	20/15	54 ⁶	69
		Historia, samhälls- kunskap	7	17/15	-	15
Spånga grund- skola	Stockholm	Matematik, natur- orienterande ämnen	7, 8	75/30 ⁷	30/-	60
Sturebyskolan	Stockholm	Matematik	7	30–35/17 ⁸	-	17
Söderkullaskolan	Malmö	Matematik	7	37/26	-	26
Viktor Rydbergs Samskola	Stockholm	Engelska	7, 8	83/24	24/-	48
Änestadsskolan	Linköping	Samhälls- kunskap	7, 8	22/22	13/-	35
Totalt antal elever						1 099

⁵ 10 elever antogs, av dessa påbörjade 8 elever utbildningen.

⁶ 54 elever avser både årskurs 8 och 9.

⁷ 116 elever ansökte till spetsutbildningen, de som sökte i första hand var 75 till antalet.

⁸ Det exakta antalet elever som ansökte saknas.

2 Uppföljning av försöksverksamheten läsåret 2013/14

Läsåret 2013/14 bedrev 18 skolor försöksverksamhet med spetsutbildning i grundskolan. Sedan läsåret 2012/13, då åtta skolor anordnade spetsutbildning, har alltså ytterligare tio skolor tillkommit. I följande avsnitt presenteras den statistiska uppföljning av försöksverksamheten som gjordes 2014.

I tabell 2 redovisas vilka utbildningar som skolorna anordnar samt elevantalet för dessa.⁹

Tabell 2: Spetsutbildningens inriktning (ämnen) samt elevantal, redovisat för skolorna

	Natur-orienterade ämnen/ matematik	Samhälls-orienterade ämnen/ humaniora	Totalt elevantal	Antal ämnen per skola
Albäcksskolan	30	-	30	4
Berzeliuskolan	57	-	57	4
Dackeskolan	22	-	22	1
Edsbergsskolan	13	-	13	1
Enhagenskolan	30	-	30	1
Franska skolan	-	42	42	1
Grundskolan Metapontum	16	-	16	1
Hertsöskolan	51	-	51	1
Internationella Engelska Skolan	-	48	48	1
Kunskapsskolan Uppsala Norra	13	-	13	1
Kvarngärdesskolan	-	14	14	1
Liljeborgsskolan	-	55	55	1
Ljungensskolan	-	13	13	1
Mörbyskolan	55	-	55	1
Roggeskolan	55	-	55	4
Spånga grundskola	29	-	29	4
Viktor Rydbergs Samskola	-	24	24	1
Ånestadsskolan	-	13	13	1
Totalt	371	209	580	

Kommentar: Fyra skolor har undervisning i fyra ämnen (biologi, fysik, kemi och matematik) och eleverna som går en spetsutbildning på dessa skolor läser alla fyra ämnen.

Av tabellen framgår att elva skolor erbjuder spetsutbildning i matematik eller naturorienterade ämnen, medan sju skolor anordnar spetsutbildning i samhällsorienterade eller humanistiska ämnen. Det är också betydligt fler elever som läser mate-

⁹ Uppgifterna om antalet elever bygger på skolornas inrapportering till SCB och avser förhållandena 15 oktober 2013. Därefter kan elever ha avbrutit sina studier inom spetsutbildningen.

matik eller naturorienterade ämnen, 371 elever jämfört med 209 elever som läser samhällsorienterade eller humanistiska ämnen.

Fyra av de skolor som anordnar spetsutbildning i matematik eller naturorienterade ämnen har undervisning i biologi, fysik, kemi och matematik (Albäcksskolan, Berzeliuskolan, Roggeskolan och Spånga grundskola). Resterande sju skolor organiserar utbildning i matematik. Av de skolor som anordnar spetsutbildning i samhällsorienterade eller humanistiska ämnen har samtliga utom Ånestadsskolan en inriktning mot språk: engelska (Internationella Engelska Skolan, Kvarngårdesskolan, Ljungensskolan och Viktor Rydbergs Samskola), franska (Franska skolan), spanska och tyska (Liljeborgsskolan).

Riksrekrytering

Det framgår av förordningen (2011: 355) att försöksverksamheten med spetsutbildning i grundskolan ska vara riksrekryterande. Tabell 3 redovisar var eleverna är folkbokförda, i skolkommunen eller i annan kommun.

Tabell 3: Elever som är folkbokförda i skolkommunen respektive i annan kommun

	Folkbokförda i skolkommunen	Folkbokförda i annan kommun	
	Antal	Antal	Andel (%)
Täby	27	3	10
Danderyd	51	28	35
Sollentuna	13	0	-
Stockholm	64	23	26
Uppsala	22	5	19
Strängnäs	54	1	2
Linköping	68	2	3
Jönköping	43	5	10
Tingsryd	22	0	-
Hultsfred	30	0	-
Vellinge	13	0	-
Trelleborg	55	0	-
Luleå	51	0	-
Totalt	513	67	12

Enligt tabellen ovan är nio av tio elever som läser en spetsutbildning folkbokförda i samma kommun som skolan ligger i. Det är bara hälften av kommunerna som har elever som pendlar från andra kommuner, men av dessa är det endast Danderyd och Stockholm som har någon egentlig kommunpendling att tala om. I dessa kommuner är en tredjedel respektive en fjärdedel av de elever som går en spetsutbildning folkbokförda i en annan kommun. När det rör sig om så få elever ger

emellertid varje individ stort utslag i statistiken, något som blir än mer märkbart för de övriga kommunerna som har färre elever.

Eleverna i försöksverksamheten

Läsåret 2013/14 deltog 580 elever i försöksverksamheten med spetsutbildning i grundskolan; av dessa gick 395 elever i årskurs 7 och 185 elever i årskurs 8. I föreliggande avsnitt presenteras uppgifter om elevernas bakgrund med avseende på följande faktorer: kön, utländsk bakgrund, föräldrars utbildningsnivå och resultat på nationella prov i årskurs 6. Redovisningen avser samtliga elever, det vill säga både årskurs 7 och 8, om inte annat anges.

Kön

Som framgår av tabell 4 är könsfördelningen på spetsutbildningen totalt sett jämn, 53 procent i både årskurs 7 och 8. Spridningen är emellertid stor, från en tredjedel flickor (Kunskapsskolan Uppsala Norra och Kvarngårdesskolan) till att närmare åtta av tio är flickor (Grundskolan Metapontum och Ånestadsskolan). För tio av de 18 skolorna ligger dock fördelningen mellan flickor och pojkar inom intervallet 40–60 procent.

Tabell 4: Könsfördelning på spetsutbildningarna, redovisat för årskurs 7 och 8

	Årskurs 7		Årskurs 8		Totalt	
	Totalt elevantal	Andel flickor (%)	Totalt elevantal	Andel flickor (%)	Totalt elevantal	Andel flickor (%)
Albäcksskolan	30	40	0	-	30	40
Berzeliuskolan	27	48	30	37	57	42
Dackeskolan	22	55	0	-	22	55
Edsbergsskolan	13	62	0	-	13	62
Enhagenskolan	30	63	0	-	30	63
Franska Skolan	22	64	20	80	42	71
Grundskolan Metapontum	6	83	10	70	16	75
Hertsöskolan	27	44	24	58	51	51
Internationella Engelska Skolan	28	75	20	55	48	67
Kunskapsskolan Uppsala Norra	13	31	0	-	13	31
Kvarngårdesskolan	14	29	0	-	14	29
Liljeborgsskolan	25	56	30	43	55	49
Ljungensskolan	13	46	0	-	13	46
Mörbyskolan	31	36	24	50	55	42
Roggeskolan	28	61	27	52	55	56
Spånga grundskola	29	52	0	-	29	52
Viktor Rydbergs Samskola	24	50	0	-	24	50
Ånestadsskolan	13	77	0	-	13	77

Totalt	395	53	185	53	580	53
--------	-----	----	-----	----	-----	----

Tabell 5 visar att könsfördelningen är jämn inom de flesta ämnena. Det är egentligen bara två ämnen som sticker ut: samhällskunskap (Ånestadsskolan), där tio av 13 elever är flickor, och franska (Franska skolan), där 30 av 42 elever är flickor.

Tabell 5: Könsfördelning per ämne

	Totalt elevantal	Andel flickor (%)
Engelska	99	55
Franska	42	71
Matematik	371	50
Naturorienterade ämnen	171	48
Samhällskunskap	13	77
Spanska	26	50
Tyska	29	48

Kommentar: De elever som läser både naturorienterade ämnen (biologi, fysisk och kemi) och matematik dubbelräknas i denna tabell; därför överskrider det totala antalet elever 580.

Utländsk bakgrund¹⁰

I tabell 6 framkommer att en femtedel (19 procent) av eleverna som ingår i försöksverksamheten med spetsutbildning i grundskolan har utländsk bakgrund. Det är en andel som ligger i nivå med andelen för övriga elever i årskurs 7 och 8 på samma skolor som spetsutbildningarna (21 procent) och andelen för årskurs 7 och 8 på riksnivå (21 procent). Däremot varierar andelen med utländsk bakgrund kraftigt mellan de olika skolorna. Högst andel återfinns på Internationella Engelska Skolan, Grundskolan Metapontum och Viktor Rydbergs Samskola, lägst andel på Dackeskolan, Enhagenskolan och Ljungenskolan. Det bör dock påpekas att eftersom det är så få elever på flera av spetsutbildningarna ger varje elev med utländsk bakgrund stort utslag i statistiken.

¹⁰ Kategorin ”elev med utländsk bakgrund” omfattar elever som är utrikesfödda och elever som är födda i Sverige med två utrikesfödda föräldrar.

Tabell 6: Elever med utländsk bakgrund på skolorna

	Elever som läser spets- utbildning		Övriga elever ¹¹	
	Totalt elev- antal	Andel med utländsk bakgrund (%)	Totalt elev- antal	Andel med utländsk bakgrund (%)
Albäcksskolan	30	13	79	13
Berzeliuskola	57	16	354	24
Dackeskolan	22	5	177	18
Edsbergsskolan	13	23	245	21
Enhagenskolan	30	7	144	6
Franska Skolan	42	14	115	11
Grundskolan Metapontum	16	38	27	63
Hertsöskolan	51	24	120	19
Internationella Engelska Skolan	48	44	220	45
Kunskapsskolan Uppsala Norra	13	31	101	17
Kvarngårdesskolan	14	21	50	64
Liljeborgsskolan	55	11	219	17
Ljungensskolan	13	8	76	15
Mörbyskolan	55	13	220	14
Roggeskolan	55	16	113	12
Spånga grundskola	29	21	257	28
Viktor Rydbergs Samskola	24	38	329	13
Ånestadsskolan	13	31	169	30
Totalt	580	19	3 015	21

Tabell 7 redovisar andelen elever med utländsk bakgrund för de olika ämnena. Den högsta andelen återfinns i ämnena engelska och samhällskunskap – andelen uppgår till ungefär en tredjedel – medan den lägsta andelen finns i ämnet tyska – där två av 29 elever har utländsk bakgrund.

¹¹ Avser övriga elever i årskurs 7 och 8 på samma skolor som spetsutbildningarna.

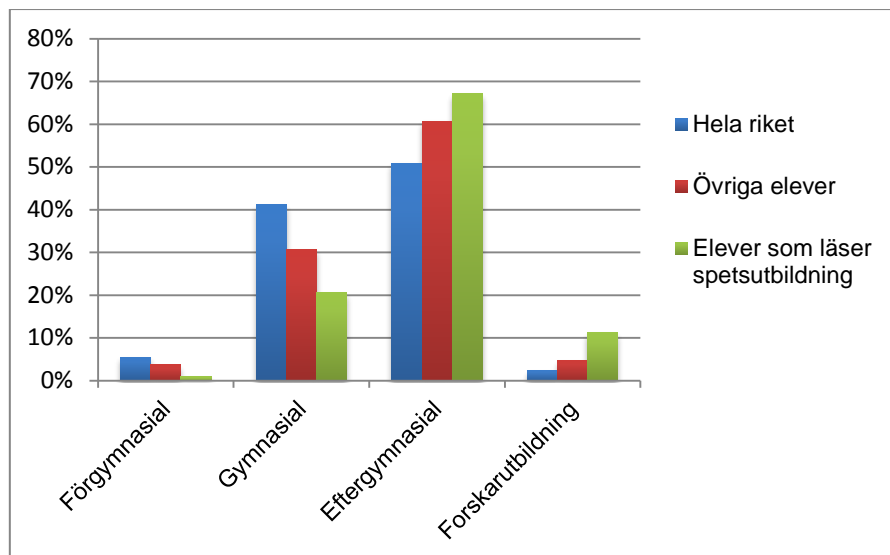
Tabell 7: Andel elever med utländsk bakgrund per ämne

	Totalt elevantal	Andel med utländsk bakgrund (%)
Engelska	99	34
Franska	42	14
Matematik	371	17
Naturorienterade ämnen	171	16
Samhällskunskap	13	31
Spanska	26	15
Tyska	29	7

Kommentar: De elever som läser både NO (biologi, fysisk och kemi) och matematik dubbelräknas i denna tabell; därför överskrider det totala antalet elever 580.

Föräldrars utbildningsnivå

I diagram 1, som redovisar föräldrars utbildningsnivå, görs en jämförelse mellan de elever som läser spetsutbildning, övriga elever i årskurs 7 och 8 på samma skolor som spetsutbildningarna samt årskurs 7 och 8 på riksnivå. Diagrammet visar att nästan 80 procent av de elever som går en spetsutbildning har föräldrar med en eftergymnasial utbildning (inklusive forskarutbildning). Motsvarande andel för övriga elever på samma skolor är drygt 65 procent och för riket knappt 55 procent.

Diagram 1: Föräldrars utbildningsnivå, andel¹²

Kommentar: Uppgift om föräldrarnas utbildningsnivå saknas för 13 elever som läser spetsutbildning.

¹² "Övriga elever" avser övriga elever i årskurs 7 och 8 på samma skolor som spetsutbildningarna.

Resultat på nationella prov i årskurs 6

I tabell 8 redovisas elevernas genomsnittliga betygspoäng på de nationella proven i årskurs 6. Redovisningen gäller endast de elever som nu går i årskurs 7.¹³ I tabellen jämförs de elever som går en spetsutbildning dels med övriga elever i årskurs 7 på samma skolor som spetsutbildningarna, dels med årskurs 7 på nationell nivå. Jämförelsen görs för ämnena matematik, svenska, engelska, naturorienterade ämnen och samhällsorienterade ämnen.

Tabell 8: Genomsnittliga betygspoäng på de nationella proven i årskurs 6, redovisat för årskurs 7

	Hela riket	Övriga elever ¹⁴	Elever som läser spetsutbildning
Matematik	14,09	14,85	18,47
Svenska	12,82	13,53	16,06
Engelska	14,89	15,62	18,28
Naturorienterade ämnen	13,79	14,35	16,50
Samhällsorienterade ämnen	12,39	13,16	16,45

Av tabellen framgår att de elever som går en spetsutbildning hade högre genomsnittligt betygspoäng på de nationella proven i årskurs 6, både i jämförelse med övriga elever på samma skolor och med riksgenomsnittet. Skillnaderna mellan eleverna som läser spetsutbildning och riket låg mellan 2,71 och 4,38 poäng, där den minsta skillnaden gäller för naturorienterade ämnen och den största för matematik.

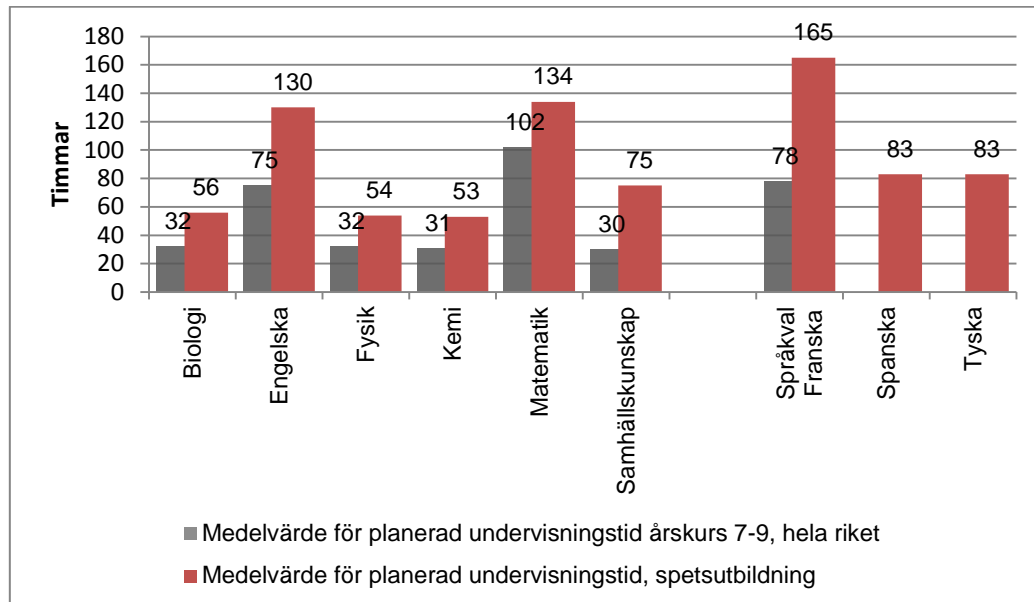
Flickor som läser spetsutbildning hade högre genomsnittligt betygspoäng i svenska, naturorienterade ämnen och samhällsorienterade ämnen, medan pojkarna på spetsutbildningarna hade högre poäng i matematik och engelska. Skillnaderna är förhållandevis små och uppgår som högst till en poäng.

Undervisningstid i ämnena inom spetsutbildningen

Matematik är det ämne som det anordnas mest undervisning i totalt inom ramen för försöket med spetsutbildning i grundskolan. Närmare hälften av alla inrapporterade undervisningstimmar avser matematik, något som antagligen kan förklaras med att av de 18 skolor som ingår i försöket är det 11 skolor som anordnar utbildning inom just matematik. När det gäller språk har det rapporterats in betydligt fler timmar i engelska än i franska och tyska.

¹³ Förra årets rapport redovisade resultaten på de nationella proven i årskurs 6 för de elever som nu går i årskurs 8. Då hade betyg inte införts i årskurs 6, vilket innebär att det inte är möjligt att slå ihop eller jämföra resultaten för de två årskullarna. I förra årets rapport redovisades endast om eleverna hade klarat delproven, i år används betygsskalan.

¹⁴ Avser övriga elever i årskurs 7 på samma skolor som spetsutbildningarna.

Diagram 2: Genomsnittligt antal undervisningstimmar per elev och ämne¹⁵

I diagram 2 redovisas det genomsnittliga antalet undervisningstimmar per elev och ämne; de röda staplarna visar de elever som läser spetsutbildning, medan de grå staplarna visar ett genomsnittligt värde för hela riket årskurs 7–9. Generellt får de elever som går en spetsutbildning betydligt fler timmar i sitt ämne än riksgenomsnittet. Diagrammet visar att de elever som läser spetsutbildning i franska i genomsnitt får flest undervisningstimmar inom sitt ämne. De elever som läser spetsutbildning i naturorienterade ämnen får emellertid många undervisningstimmar inom sitt område eftersom biologi, fysik, kemi och matematik ingår i samma spetsutbildning. Detta gäller för fyra skolor i försöksverksamheten (Albäcksskolan, Berzelius-skolan, Roggeskolan och Spånga grundskola).¹⁶

Lärarna i försöksverksamheten

Totalt sett i landet är det 38 lärare som undervisar i något eller några av ämnena inom spetsutbildningen. De allra flesta undervisar i endast ett ämne, men sju lärare undervisar i mellan två och fyra olika ämnen. Tjänstgöringsomfattningen för spetsundervisningen, uttryckt som andel av en heltidstjänst, är emellertid låg, i genomsnitt är den 30 procent. Majoriteten (23 av 38) av de lärare som undervisar på spetsutbildningarna har mer än tio års erfarenhet av yrket. Den genomsnittliga tiden är knappt 13 år.

¹⁵ Medelvärdet för den planerade undervisningstiden för riket gäller skolenheternas genomsnittliga planerade undervisningstid per ämne i årskurserna 7, 8 och 9 läsåret 2013/14. I insamlingen uppges den planerade undervisningstiden för språkval som ämne och inte som språk.

¹⁶ Tilläggas kan att utöver dessa fyra skolor erbjuder sju andra skolor matematik som ämne inom spetsutbildningen.

SPETSUTBILDNINGAR INOM GRUNDSKOLAN

SAMMANSTÄLLNING FRÅN FÖRSÖKS-
VERKSAMHETENS ANDRA ÅR (2013/2014)

SAMMANFATTNING.....	3
INLEDNING	4
KORT OM FÖRSÖKSVERKSAMHETEN	4
DELTAGANDE SKOLOR OCH DERAS INRIKTNING	5
ELEVER OCH URVALSFÖRFARANDE	6
SÖKTRYCK, ANTAGNA OCH AVBROTT	6
URVALSPROCESSEN.....	8
LÄRARE PÅ SPETSUTBILDNINGEN	11
ARBETSFORMER, ARBETSSÄTT OCH GENOMFÖRANDE.....	12
UNDERVISNINGENS UPPLÄGG	12
UNDERVISNINGENS INNEHÅLL.....	13
OMFATTNINGEN PÅ SPETSUNDERVISNINGEN	14
SAMARBETET MED GYMNASIESKOLAN.....	15
ELEVERNAS KUNSKAPS- OCH RESULTATUTVECKLING.....	17
SYSTEMATISKT KVALITETSARBETE	19
FORMER FÖR UPPFÖLJNING OCH UTVÄRDERING AV SPETSUTBILDNINGEN.....	19
RESULTAT OCH PLANERADE FÖRÄNDRINGAR.....	19
SAMLAD BEDÖMNING AV MÖJLIGHETER, SVÅRIGHETER OCH DILEMMAN	21
REFLEKTIONER FRÅN HUVUDMANNEN	22
KOSTNADER FÖR SPETSUTBILDNINGEN	22
SUMMERING OCH DISKUSSION.....	24
KÄLL- OCH REFERENSFÖRTECKNING	26

SAMMANFATTNING

Sammanställningen och analysen av de 18 deltagande skolornas redovisning av försöksverksamhetens andra år visar i stort på liknande resultat och upplevelser av spetsutbildningen som förra årets mer omfattande utvärdering gjorde.

- Den andra omgången av försöksverksamheten omfattar 398 elever. Totalt ansökte 572 elever, 425 antogs och 398 tackade ja till sin utbildningsplats. Söktrycket var överlag något lägre än i fjol, 32 sökande per skola vilket är att jämföra med 36 förra året. Hos fem av de åtta skolor som var med från början har söktrycket minskat vilket sannolikt inte var enligt skolornas förväntningar.
- Urvalsprocesserna har i år varit mer omfattande än i fjol och också i realiteten prövats mer då en lägre andel skolor tagit in alla sökande. De flesta använder sig av en kombination av metoder och vissa också av möjligheten att nu väga in elevernas betyg från årskurs 6 i bedömningen. Urvalsprocessen beskrivs överlag som lyckad.
- Gällande arbetsformer, innehåll och omfattning på spetsutbildningen varierar skolornas beskrivningar vilket försvårar jämförelser mellan skolor och läsår. I stort innebär undervisningen en ökad variation av undervisningsformer och fördjupat innehåll. Det möjliggörs bland annat av en utökad undervisningstid och sannolikt även av vad som beskrivs som en engagerad elevgrupp.
- Samarbetet med gymnasieskolan beskrivs som välfungerande men för många fortsatt i sin linda. För de första åtta skolorna i försöksverksamheten tycks samverkan ha intensifierats i jämförelse med i fjol.
- Skolorna ger överlag en positiv bild av elevernas kunskaper och prestationer både i spetsämnet/spetsämnena och övriga ämnen. Många skolor bedömer det dock fortsatt som för tidigt att uttala sig om elevernas kunskapsutveckling.
- I likhet med förra årets resultat tycks det systematiska kvalitetsarbetet kopplat till försöksverksamheten skilja sig marginellt från de medverkande skolornas och huvudmännens generella kvalitetsarbete. I stort tycks skolorna och huvudmännen vara nöjda med spetsutbildningarnas upplägg och genomförande. Endast mindre korrigeringar planeras.
- Sju av 18 huvudmän uppger att spetsutbildningarna medfört merkostnader vilket är en lägre andel huvudmän än i fjol. Uppgiften bygger dock på ett mycket begränsat och annorlunda underlag (då även intervjuer) än förra året.

Det finns också flera områden exempelvis vad gäller elevsammansättning, urvalsprocess, arbetsformer och organisation, gymnasiesamverkan, kostnader och spetsutbildningens effekter på skolan i stort där sammanställningen och analysen väckt ytterligare frågor som förhoppningsvis kan adresseras i kommande uppföljningar och utvärderingar.

INLEDNING

Sedan hösten 2012 pågår en försöksverksamheten med spetsutbildningar inom grundskolans högre årskurser (årskurs 7-9). Det första läsåret deltog åtta skolor i försöksverksamheten och inför läsåret 2013/2014 fick ytterligare tio skolor Skolverkets godkännande att delta i försöksverksamheten. Läsåret 2013/2014 omfattade med andra ord försöksverksamheten 18 skolor.

Skolverkets uppdrag består av att fatta beslut om vilka skolor som får delta i försöksverksamheten som pågår från 2012 till 2019. Myndigheten ska årligen, 2013-2020, redovisa verksamhetens omfattning och utvärdering av densamma till regeringen.

Efter första läsåret i försöksverksamheten lät Skolverket Bättre Konsult göra en utvärdering för att summera och analysera erfarenheterna från de åtta skolor som bedrev spetsutbildning 2012/2013. Syftet var också att etablera något slags nolläge inför eventuella fortsatta uppföljningar. I utvärderingen kompletterades befintligt skriftligt underlag med intervjuer med skolledare, lärare och elever på skolorna samt föräldrar. I år har Bättre Konsult getts i uppdrag att sammanställa erfarenheterna från försöksverksamheten utifrån skolornas och huvudmännens redovisningar som de lämnade till Skolverket i början av 2014. I uppdraget ingick också att i den mån det var möjligt jämföra årets resultat med förra årets. I denna rapport presenteras resultatet från sammanställningen och analysen av skolornas redovisningar.

KORT OM FÖRSÖKSVERKSAMHETEN

Förordning (2011:355) om försöksverksamhet med riksrrekryterande spetsutbildning i grundskolans högre årskurser reglerar försöksverksamheten. Spetsutbildning definieras där som en utbildning som "[...] inrymmer särskild fördjupning och breddning inom det eller de ämnen som spetsutbildningen är inriktad mot" och syftar till att "[...] ge eleverna möjlighet att nå så långt som möjligt i sin kunskapsutveckling"¹.

Spetsutbildningen får innehålla gymnasiekurser inom det ämne utbildningen är inriktad mot men betyg i gymnasiekurser ska utfärdas separat. Utbildningen behöver inte följa den fördelning av undervisningstid som regleras i timplanen för grundskolan (bilaga 1 till skollagen, (2019:80)). För urval av elever till försöksverksamheten får deltagande skolor använda tydligt kommunicerade tester och prov. Urvalsgrunderna måste dock tydligt kommuniceras av huvudmannen.

¹ *Förordning (2011:355) om försöksverksamhet med riksrrekryterande spetsutbildning i grundskolans högre årskurser.*

² Siffrorna kan skilja sig från de som SCB uppger då de samlas in vid olika tillfällen.

³ Av dessa åtta antogs sju elever medan en elev från en ordinarie klass anslutit till spetsutbildningen under

DELTAGANDE SKOLOR OCH DERAS INRIKTNING

Tabellen nedan visar vilka skolor som omfattas av försöksverksamheten läsåret 2013/2014 samt deras inriktning. För de åtta skolorna med en stjärna efter sig är detta det andra året i försöksverksamheten. De har med andra ord spetsutbildning igång både en årskurs 7 och 8.

	Matematik	Biologi	Kemi	Fysik	Engelska	Språkval franska	Språkval tyska/spansk	Samhälls- kunskap
Albäcksskolan	X	X	X	X				
Berzeliuskolan*	X	X	X	X				
Dackeskolan	X							
Edsbergsskolan	X							
Franska skolan*						X		
Hertsöskolan*	X							
Internationella skolan*					X			
Kunskapsskolan	X							
Kvarngårdsskolan					X			
Liljeborgsskolan*							X	
Ljungensskolan					X			
Metapontum*	X							
Mörbyskolan*	X							
Roggeskolan*	X	X	X	X				
Spånga grundskola	X	X	X	X				
Täby friskola Enhagen	X							
Viktor Rydbergs samskola					X			
Ånestadsskolan								X

Sammanfattningsvis är matematik den vanligaste inriktningen. Sju skolor har fokus på enbart matematik medan fyra har en spetsutbildning inriktad mot matematik + NO-ämnen (biologi, kemi och fysik). Lika många, det vill säga fyra skolor har engelska som inriktning. Bland de tre kvarvarande skolorna har de fokus på franska, tyska/spanska respektive samhällskunskap.

Bland de tio skolor som tillkommit sedan förra läsåret har en (Ånestadsskolan) startat spetsutbildning med SO-inriktning (samhällskunskap). I första omgången fanns endast spetsutbildning med inriktning mot matematik, NO och språk.

ELEVER OCH URVALSFÖRFARANDE

SÖKTRYCK, ANTAGNA OCH AVBROTT

Tabellen nedan visar antalet elever som påbörjade spetsutbildningens läsåret 2013/2014. I den beskrivs också skolornas redovisning av antal sökande, antagna samt avbrott och då både i årskurs 7 och 8 för de skolor som varit med i två år².

	Antal sökande	Antal antagna	Antal som tackade ja	Antal som tackade nej	Avbrott (årskurs 7/8)
Albäcksskolan	44	30	30	0	0
Berzeliuskolan*	27	27	27	0	0/0
Dackeskolan	23	23	23	0	1
Edsbergsskolan	23	21	14	7	0
Franska skolan*	25	23	23	0	1/1
Hertsöskolan*	31	27	27	0	2/1
Internationella skolan*	35	28	28	0	0/0
Kunskapsskolan	13	13	13	0	1
Kvarngärdesskolan	14	13	13	0	0
Liljeborgsskolan*	26	26	24	2	0/3
Ljungensskolan	32	16	16	0	0
Metapontum*	13	8 ³	7	1	2
Mörbyskolan*	47	45 ⁴	30	15	2/0
Roggeskolan*	32	28	28	0	0
Spånga grundskola	69	30	28	2	0
Täby friskola Enhagen	45	30	30	0	0
Viktor Rydbergs samskola	60	24	24	0	0
Ånestadsskolan	13	13	13	0	0
TOTALT	572	425	398	27	14

Söktryck

Inför läsåret 2013/2014 sökte totalt 572 elever till spetsutbildningen på de 18 skolor som deltar i försöksverksamheten. Det innebär i genomsnitt cirka 32 sökande per skola. Det är ett något lägre söktryck än under det första året då antalet sökande per skola var knappt 36 elever. I likhet med det första läsåret varierar söktrycket mellan skolorna. På vissa skolor blev det stor konkurrens om utbildningsplatserna medan i stort sett alla sökande till andra skolor kom in. Bland de första åtta skolorna i försöksverksamheten fanns det de som förväntade sig att söktrycket skulle gå upp till år två när de haft mer tid att informera om och marknadsföra utbildningen. Resultaten från i år visar dock att söktrycket hos de skolor som nu gjorde sitt andra intag av elever inte ökat. Hos fem av skolorna har söktrycket minskat och hos tre har antalet sökande ökat i jämförelse med i följ.

² Siffrorna kan skilja sig från de som SCB uppger då de samlas in vid olika tillfällen.

³ Av dessa åtta antogs sju elever medan en elev från en ordinarie klass anslutit till spetsutbildningen under vårterminen 2014.

⁴ Mörbyskolan uppger i sin redovisning att 47 elever totalt sökte men att 15 avböjde för att istället gå på en annan skola. Av de kvarvarande 32 sökande var de två som inte kom in som då valde att gå på skolan i ordinarie klass.

Bland de skolor som kommenterar söktrycket skriver fyra att antalet sökande i stort var enligt förväntan. Två skolor, Ånestadsskolan och Edsbergsskolan skriver uttryckligen att de hade förväntat sig ett högre söktryck. Edsbergsskolan upplever att tiden mellan beslut från Skolverket och antagning varit kort och att de hade för lite tid att informera om utbildningen på andra skolor. Deras söktryck har nästan fördubblats inför kommande läsår. Albäcksskolan och Spånga grundskola kommenterar inte det totala antalet sökande men säger att de hade förväntat sig fler sökande från andra kommuner.

Antagna elever och antal som tackat ja respektive nej till erbjuden plats

Av 572 elever erbjöds i sin tur 425 plats och 398 elever tackade ja och påbörjade spetsutbildningen, årskurs 7 i höstas. Antalet elever per skola är i genomsnitt 22 vilket är att jämföra med drygt 23 i förra omgången. Elevantalet varierar dock från 8 upp till 30 per skola vilket i stort är detsamma som i fjol (13 till 30 elever per skola)

På fem av skolorna antogs alla sökande. Hos lika många var det upp emot ett par, tre stycken som sökt till spetsutbildningen som inte kom in. Hos övriga är skillnaden mellan antalet sökande och antalet antagna större. Till spetsutbildningarna på Spånga grundskola, Ljungensskolan och Viktor Rydbergs samskola var det exempelvis två eller fler sökande per utbildningsplats. Albäcksskolan, Metapontum, Mörbyskolan och Täby Friskola Enhagen hade ungefär en och en halv sökande per plats. Bilden stämmer bra med första årets siffror där det fanns hela spannet från de som inte fyllde platserna till de som hade fler än två sökande per plats.

Hos de allra flesta skolorna, 14 av 18, har alla elever som blivit antagna också tackat ja till sin utbildningsplats. På två skolor, Liljeborgsskolan och Spånga grundskola, har två elever per skola tackat nej till erbjuden plats. På Edsbergsskolan tackade sju av de 21 elever som erbjöds plats nej. Mörbyskolan hade en liknande situation där 15 av de 45 elever som uppfyllde kraven för att antas till spetsutbildningen valde att avstå från sin plats. Orsaken på Edsbergsskolan uppges främst ha varit att flera av eleverna i slutändan inte ville byta klass eller skola. Någon elev uppges också ha erbjudits plats på en annan skola med spetsutbildning i matematik och valt att tacka ja till den platsen istället. På Mörbyskolan uppges de 15 som avböjde plats på utbildningen ha valt att gå på en annan skola istället.

Avbrott

Totalt 14 elever har avbrutit spetsutbildningen - fem pojkar, åtta flickor och i ett fall framgår inte elevens kön. Fem av dessa totalt 14 elever gick i årskurs 8 och nio gick i årskurs 7. Den främsta orsaken till avbrott uppges vara för högt tempo, för hög arbetsbelastning och bristfälliga grundkunskaper i ämnet. På en skola uppges en elev ha hoppat av spetsutbildningen för att ett alternativ på elevens val var mer attraktivt för honom/henne. Spetsämnet blockerade i detta fall möjligheten att välja något annat under elevens val. De allra flesta elever som avbrutit spetsutbildningen går dock kvar på skolan. Någon enstaka elev har bytt skola.

I jämförelse med förra årets mer omfattande utvärdering verkar det som avbrotten nu i något högre utsträckning berott på spetsutbildningens tempo och krav snarare än externa faktorer som flytt. Det kan vara värt att notera att då den första utvärderingen gjordes hade eleverna inte ens fullföljt det första läsåret på spetsutbildningen och ännu inte fått betyg. Det fanns redan då vissa indikationer på att enstaka elever inte riktigt hängde med i tempot men dessa var ännu fortfarande kvar i klassen/gruppen. Den något skilda bilden kan också bero på ett mer knapphändigt underlag att utgå ifrån i år.

URVALSPROCESSEN

Metoder

Vilka moment som ingått i urvalet av elever till spetsutbildningen varierar skolorna emellan. De allra flesta har valt en kombination av olika metoder. De metoder som använts är:

- Prov (14 skolor)
- Tidigare resultat i spetsämnet/spetsämnena – exempelvis betyg i årskurs 6 eller resultat på nationellt prov (10 skolor)
- Intervjuer (enskilt och i grupp) (8 skolor)
- Rekommendationer från tidigare lärare (5 skolor)

När det gäller antagningsprov beskriver en del skolor i sina redovisningar vilka olika delar som proven utgjorts av. När det gäller språk har proven ofta både inneburit test gällande grammatik, ord- och läsförståelse, hörövningar och en muntlig del. Ljungenskolans beskriver att testen behandlade de fyra förmågorna lyssna, läsa, skriva och tala och att innehållet var inspirerat av gamla prov i årskurs 9. Inom matematik har proven exempelvis inneburit en ”check” av elevens baskunskaper – ett sätt att säkerställa att eleven nått upp till kunskapsmålen för årskurs 6. På fyra skolor med matematikinriktning har också problemlösning varit med på proven. På de 14 skolor som använt sig av prov i urvalsprocessen har dessa prov för det mesta gjorts av alla elever som sökt till spetsutbildningen. Två skolor har dock valt en annan väg. På Roggeskolans har urvalet i stort byggt på tidigare betyg och resultat i spetsämnet samt på omdömen från tidigare lärare. De elever vars omdömen inte bedömts som tillräckliga har fått skriva ett prov för att visa sina kunskaper. Roggeskolans skriver att de för rättssäkerhetens skull låtit elever skriva prov vid minsta osäkerhet. På Täby friskola Enhagen fick elever som inte gått i årskurs 6 på den egna skolan göra en muntlig problemlösningssedel vilket alltså inte krävdes från eleverna på den egna skolan.

De flesta som använt sig av intervjuer har genomfört enskilda intervjuer med eleverna. Ofta har intervjuerna legat i nära anslutning till ett eventuellt prov. Vid spetsutbildningarna med språkinriktning har ibland en intervju genomförts på aktuellt språk och på så sätt både varit ett muntligt test av elevens språkkunskaper och ett sätt att få en bättre bild av elevens i allmänhet. I de fall skolan närmare preciserat vad intervjuerna fokuserat på handlar det om elevens förväntningar och motivation.

Det är lite oklart vad själva ansökningshandlingarna till spetsutbildningen bestått av. I vissa fall har eleven fått motivera varför de vill börja på utbildningen. På ett par skolor har eleverna som sökt sig till spetsutbildningen fått skriva ett personligt brev eller en uppsats.

I de fall där omdömen eller rekommendationer från tidigare lärare använts tycks det i huvudsak vara relativt öppna. Det tycks med andra ord ha varit fritt för den avlämnande läraren att formulera sin rekommendation/sina omdömen som man själv velat. I något fall tycks omdömet följa en given form, exempelvis givna frågor i ansökan.

På spetsutbildningen med samhällsvetenskaplig inriktning var planen att bjuda in alla sökande till en diskussion om vilken nytta de hade av FN:s barnkonvention. Syftet var att diskussionerna skulle ge lärarna en bild av elevernas förmåga att tillgodogöra sig utbildningen. Diskussionen tillsammans med elevens betyg i samhällskunskap i årskurs 6 skulle ligga till grund för urval. Då antalet sökande blev lägre än förväntat ströks diskussionen. Istället åkte lärare ut och träffade eleverna inför skolstart och diskuterade då utbildningen.

I jämförelse med i fjol är bilden av urvalsprocessen snarlik. Det vanligaste förfarandet då var att eleverna fick skriva en ansökan och motivera varför de skulle antas till spetsutbildningen. Därefter fick de göra skriftliga och muntliga prov samt i vissa fall intervjuer. En tydlig skillnad i jämförelse med försöksverksamhetens första år är möjligheten att ta med elevernas betyg i spetsämnet i årskurs 6 i urvalet. Det första året hade inte de sökande fått betyg i årskurs 6. En skola reflekterade redan då över möjligheten att under det andra året ta med betygen i årskurs sex i urvalet, något som nu också flera valt att göra.

Upplevelser av urvalsprocessen

I likhet med i fjol är de flesta skolorna i stort nöjda med sin urvalsprocess och den sammansättning av elever som urvalet resulterat i. Bland de positiva aspekterna lyfter ett par skolor upp variationen i urvalsförfarandet – det vill säga att de använde sig av flera olika metoder. Flera av de som använt sig av prov och intervjuer upplever att de var för sig eller sammantaget, gett en bra bild av eleverna. Proven upplevs också ha legat på en bra nivå. Där framkommer endast enstaka exempel på mindre korrigeringar som ska göras till kommande år.

Exempel på självkritik och utvecklingsområden gällande urvalsprocessen framkommer också. En skola som i urvalet utgått från antagningsprov och tidigare resultat skriver att det hade varit bra med kompletterande intervjuer. En annan skola som överlag är nöjd med antagningsprocessen nämner dock att det är svårt att verkligen få en bild av i vilken mån alla elever behärskar ämnet i fråga. De menar att antagningsprocessen inte heller gett en bild av elevernas stödbehov och att detta är något som framkommit successivt under terminen. En skola som i princip tog in alla sökande menar att elevernas förkunskaper möjligen varit högre om de hade haft ett större upptagningsområde. De ångrar dock inte att alla elever togs in utan skriver istället att de redan nu börjar se positiva effekter på så sätt att de svagaste eleverna i spetsundervisningen dras med i den högre takten och nivån på undervisningen.

En handfull skolor är inne på att det varit vanskligt att i för stor utsträckning förlita sig på tidigare betyg och resultat eller rekommendationer från tidigare lärare. Någon lyfter fram variationen i tolkning av bedömningskriterierna för nationella prov som ett problem. Ett par andra menar att rekommendationerna från tidigare lärare hållit varierad kvalitet och att det i vissa fall varit svårt att få avlämnande lärare att ge rekommendationer. Det framkommer ett exempel på en situation då en tidigare lärare i årskurs 6 ifrågasatt en elevs lämplighet för spetsutbildningen men där eleven i alla fall antogs och uppges klara utbildningen mycket bra. Någon ytterligare skola upplever också

att rekommendationsbrev från tidigare lärare gett både rätt och fel bild av eleverna. En annan nämner att de upplever att konkurrensen om elever i någon situation lett till en mindre positiv inställning från lärare på andra skolor att lämna rekommendationer. En skola som använde sig av ett personligt brev från eleven i urvalsförfarandet skriver att de märkte att det kunde vara för positivt skrivet. Detta kunde skapa konflikt mellan elev och förälder om brevet inte stämde – exempelvis om intresset inte stämde med de faktiska kunskaperna i ämnet.

En skola skriver att deras sätt att göra urvalet inte innebar att eleverna var tvungna att uppnå en viss poäng på provet utan att det var den sammantagna bedömningen från lärarna som gällde. Skolans bedömning har i något fall ifrågasatts av föräldrar vars barn inte togs in. Denna grad av subjektivitet i antagningsförfarandet upplevdes som både positiv och negativ. Ett par andra skolor lyfter fram den stress som antagningsprocessen medfört för både elever och lärare. I det ingår även upplevelsen av att hantera besvikna elever och föräldrar till elever som inte tagits in. På en skola har just denna upplevelse hos lärarna lett till att det hädanefter kommer att vara rektor som ansvarar för antagning och besked till elever och föräldrar. En annan skola skriver på frågan om negativa upplevelser av urvalsprocessen att de hade svårigheter med att hitta tid att ge muntlig feedback till de elever som inte blev antagna. Dessa elever fick istället ett skriftligt besked om att de inte antagits.

Vid förra årets utvärdering gjordes intervjuer med både elever och föräldrar och det var då möjligt att få en bild av deras upplevelse av urvalsprocessen. I stort hade de en positiv upplevelse av processen vilket heller knappast var så förvånande då alla som intervjuades också kommit in på utbildningen. De vittnade dock också om nervositet och oro inför antagningsprov och intervjuer men tyckte alltså överlag att urvalet fungerat väl. Från det mer begränsade underlag som följande sammanställning bygger på och där det är skolan snarare än elever och föräldrar själva som summerat urvalsprocessen ser upplevelserna ut att i stort vara samstämmiga med i föl.

Ett par skolor lyfter slutligen fram som negativt att urvalsprocessen var tidskrävande – särskilt i de fall som en blandning av olika metoder såsom prov, intervjuer och rekommendationsbrev använts.

LÄRARE PÅ SPETSUTBILDNINGEN

På frågan om undervisande lärare i försöksverksamheten är behöriga att både undervisa i spetsämnet/spetsämnena på grundskole- och gymnasienivå är bilden splittrad. Hos nio av skolorna har undervisande lärare både grundskole- och gymnasiebehörighet i just spetsämnet/spetsämnena. På sju av spetsutbildningarna finns det både grundskolelärare och lärare som har behörighet att undervisa såväl på grundskolan som på gymnasiet. Lärarkollegiet består hos dessa med andra ord av både grundskolelärare och grund- och gymnasielärare. Två skolor uppger att lärarna som nu undervisar på spetsutbildningen enbart har behörighet att undervisa i spetsämnet/spetsämnena på grundskolan. Då vissa elever nu börjat närma sig kunskapsinnehåll motsvarande gymnasienivå tycks en större andel lärare med gymnasiebehörighet finnas i försöksverksamheten. Det var något som skolorna vid förra sammanställningstillfället sa skulle utvecklas – det vill säga att i takt med att eleverna började nå upp till gymnasienivå också involvera lärare med sådan kompetens och behörighet i spetsutbildningen.

En handfull skolor har kommenterat sin redovisning gällande lärarnas behörighet. Någon skola nämner att det finns gymnasiebehörighet i spetsämnet på skolan men att den läraren ännu inte haft undervisning med eleverna. En annan nämner att en lärare från gymnasieskolan håller i fördjupningar i aktuella spetsämnena och att en undervisande lärare på spetsutbildningen är förstelärare på skolan. Ett par skolor kommenterar något personalbyte på skolan. En skola skriver att kompetensen hos undervisande lärare är mycket hög trots att ett par av dem formellt saknar behörighet att undervisa på gymnasienivå. I det fallet håller dock två av de undervisande lärarna på att komplettera sin behörighet.

I stort stämmer bilden överens med skolornas ansökningar likväl som med förra årets resultat. I fjolårets rapport fanns det däremot också med ett avsnitt om urvalet av lärare till spetsutbildningen som byggde på intervjuer med skolledare och lärare. I redovisningsformuläret finns ingen fråga just om urvalet av lärare till spetsundervisningen. Det går därmed inte att ur den dimensionen göra jämförelser med i fjol.

ARBETSFORMER, ARBETSSÄTT OCH GENOMFÖRANDE

I redovisningsformuläret har skolorna både fått redogöra för arbetsformer och arbetssätt, det vill säga utbildningens struktur, likväl som undervisningens genomförande, det vill säga didaktik. I avsnittet nedan är skolornas svar på båda dessa frågor sammanställda eftersom svaren på de bägge frågorna i stort hanterar samma typ av innehåll. Skolorna har med andra ord inte alltid gjort en tydlig åtskillnad gällande struktur och didaktik. Det kan också inledningsvis kommenteras att det är stor variation i skolornas svar gällande *vad* de väljer att beskriva likväl som *hur ingående* verksamheten beskrivs.

UNDERVISNINGENS UPPLÄGG

I fjolårets utvärdering beskrevs de åtta skolornas organisation bland annat utifrån om spets eleverna samlats i en egen klass (spetsklass) eller gick i ordinarie klass och endast möttes för spetsundervisning (spetsgrupp). Utifrån skolornas egna redovisningar framgår det inte alltid om utbildningen organiserats genom spetsklass eller spetsgrupp. Utgår man från skolornas svar i stort verkar det som sex skolor haft rena spetsklasser medan åtminstone nio haft spetsgrupper. I tre fall har det varit svårt att avgöra hur utbildningen närmare organiserats. I stort tycks dock spetsgruppsalternativet vara mer förekommande. Det verkar också ha blivit vanligare sedan första omgången av försöksverksamheten.

Det finns en handfull skolor som i sina redovisningar reflekterat just över valet av spetsgrupp eller spetsklass. En skola som varit med sedan start och har renodlade spetsklasser i årskurs 7 och 8 kommer från och med nästa läsår att låta de nya spets eleverna gå i ordinarie klasser och samlas till spetsundervisningen. Huvudanledningen uppges vara att nuvarande årskurs 6 inte är lika "akademiska" (skolans eget begrepp) som tidigare årskurser. Skolan bedömer att det skulle vara tufft att förlora alla spets elever till en egen klass och att de skulle kunna äventyra de kvarvarande elevernas studiemiljö, studiero och studieresultat. En annan skola skriver att de upplever att eleverna i spetsgrupperna haft en mycket positiv inverkan på den sociala utvecklingen och studiemotivationen i sina respektive klasser. Ett liknande resonemang förs av ytterligare en skola som säger att de valt spetsgrupp för att eleverna inte ska känna sig utpekade – något som eleverna själva uppges uppskatta. Eleverna uppges också i övriga ämnen vara en tillgång för att höja nivån i resonemang och diskussionsforum. På en skola har en lärare i den ordinarie språkundervisningen uttryckt att de saknar spets eleverna då dessa upplevdes bidra med en bra balans i klassrummet. Skolan framför viss oro för att de ordinarie grupperna blir nivellerade till följd av spetsutbildningen.

I förra årets utvärdering var det möjligt att få en bättre bild av de olika organisatoriska lösningarna och en förklaring till varför skolorna valt olika upplägg. Då konstaterades bland annat att det för en del skolor var naturligt med en viss organisatorisk lösning givet hur skolan i övrigt arbetat och varit organiserad. I årets sammanställning har underlaget varit för knapphändigt för sådana mer ingående förklaringar av olika organisationslösningar.

Skolornas beskrivning av hur undervisningen lagts upp i övrigt varierar också i detaljeringsgrad. En del har valt att beskriva hur undervisningen fördelar sig över veckan, vid vilka tidpunkter under utbildningen som olika kunskapsmål ska ha uppnåtts eller vilka övergripande hållningar som ska genomsyra utbildningen. Andra har lagt fokus på att beskriva undervisningens upplägg och innehåll. I stort tycks spetsundervisningen bedrivas med liknande metoder som under ordinarie undervisning, det vill säga genom en

kombination av genomgångar i helklass, gruppuppgifter/gruppdiskussioner, enskilda uppgifter och en variation av redovisningsmetoder. I matematik och NO sker också laborationer och experiment.

Utifrån skolornas beskrivning finns det indikationer på att spetsundervisningen i jämförelse med ordinarie undervisning har ett något större fokus på projekt och gruppövningar där eleverna tillsammans ska hantera och diskutera olika frågeområden. Det är sådana dimensioner i undervisningen som betonas av skolorna, vilket sannolikt är ett tecken på att de är vanligare förekommande än i annan undervisning. Spetsundervisningen tycks också i högre utsträckning än annan undervisning bygga på elevernas eget engagemang och egen förmåga att utforska, reflektera och driva ett arbete från början till slut. Någon skola ha beskrivit det som ett elevaktivt arbetssätt. Muntlig framställning och kommunikation lyfts även fram som central i många av spetsutbildningarna. Dessa exempel gäller för spetsundervisningen med olika inriktningar.

Inom spetsutbildningarna med matematik- eller matematik- och NO-inriktning verkar spetsundervisningen överlag innehålla mer laborationer och problemlösningsorienterade uppgifter än undervisningen i övrigt. Ett par skolor beskriver att de försöker uppmuntra eleverna att först enskilt och sedan i grupp komma fram till och diskutera olika strategier för att lösa en och samma uppgift. Ett i högre grad utforskande och reflekterande arbetssätt är ord som kan sammanfatta ambitionen hos spetsutbildningarna med matematik- och NO-inriktning.

Spetsutbildningarna med inriktning på språk tycks i jämförelse med ordinarie språkundervisning på skolorna fokusera mer på muntlig och skriftlig framställning, exempelvis genom olika typer av texter. Skönlitteratur och avancerad grammatik nämns också. Ett par skolor som har samarbeten med språkinriktning har också samarbeten med skolor utomlands. Det kan exempelvis ta sig uttryck i mejlväxling mellan eleverna på skolorna. Viktor Rybergs elever genomför löpande gruppuppgifter på temat "Global Warming" med en skola i USA.

Det förekommer också exempel på hur webb och digitala hjälpmedel används i undervisningen. Metapontum har exempelvis ett samarbete med Khan Academy och använder sig bland annat av dess eLearning-utbud. Mörbyskolan nämner att de bland annat använder sig av Geogebra. Flera skolor nämner också att de har webbforum, webbsidor och bloggar där eleverna både kan redovisa och diskutera olika uppgifter.

Studiebesök tycks också vara ett sätt på vilket flera av spetsutbildningarna försöker bidra med en vidare förståelse för ett visst frågeområde eller en viss fråga. I skolornas redovisningar finns såväl exempel på besök på universitet och högskolor som hos företag. På spetsutbildningen med samhällsinriktning har eleverna fadderföretag som de under utbildningstiden kommer arbeta tillsammans med. Viktor Rydbergs samskola, Hertsöskolan och Internationella engelska skolan nämner slutligen att de bjudit in gästföreläsare till sina skolor.

UNDERVISNINGENS INNEHÅLL

Innehållsmässigt så är det svårt att summera undervisningen på spetsutbildningarna och på vilka sätt som innehållet skiljer sig åt från övrig undervisning.

Ett par skolor beskriver att de ofta försöker arbeta ämnesövergripande och på så sätt ge eleverna förutsättningar att fördjupa sig och sätta in sina kunskaper i ett större sammanhang. Edsbergsskolan som har spetsutbildning i matematik hittar exempelvis kopplingar till musik – räkna takter, och kemi – molberäkning. Ljungensskolan och Viktor Rydbergs samskola som har spetsutbildning mot engelska arbetar också med att få en bättre förståelse för kultur, historia och samhället i stort i olika engelsktalande länder. I sina redovisningar finns det skolor som försöker arbeta mer tematiskt än årskursindelad. Både gällande exempelvis grammatik och matematik finns exempel på skolor som försöker ta in kunskaper som egentligen tillhör senare kurser när väl ämnet tagits upp. Den samhällsvetenskapliga utbildningen som är ny för läsåret har valt att fokusera innehållet i utbildningen till globalisering, hållbarhet, entreprenörskap och demokrati.

Flera skolor poängterar på olika ställen av sina redovisningar behovet och utmaningarna med att hela tiden individualisera undervisningen och anpassa den till olika elevers behov och önskemål. En skola skriver att nivån på eleverna i gruppen varierar men att de försöker hålla ihop gruppen men låta eleverna fördjupa sig olika mycket. Ett annat exempel på hur undervisningen påverkas av elevernas intresse eller behov är Berzeliussskolan. Lärarna där märkte att det fanns ett stort intresse för programmering bland vissa elever och genomförde då, med hjälp av en gymnasielärare, en programmeringskurs.

Både arbetsformer och genomförande uppges i stort ha varit i enlighet med ansökan. Någon kommenterar att samarbetet med gymnasieskolan hittills inte utvecklats som förväntat men att det kommer att stärkas då det blir dags för eleverna att börja med uppgifter på gymnasienivå. En skola skriver att de hittills gjort färre studiebesök än vad de hade tänkt men att fler studiebesök är inplanerade nu till våren. Två skolor nämner också att tempot fått anpassas till eleverna på spetsutbildningen. Hos en av dessa skolor har det uttryckligen inneburit ett lägre tempo än planerat.

I fjolårets utvärdering var sammanställningen och analysen av undervisningens upplägg och innehåll i hög grad beskriven utifrån huruvida den hade ett större djup, en större bredd och en högre svårighetsgrad. Bilden var att den i stort hade det. Utifrån skolornas redovisning är det svårt att lika tydligt som i fjol (då fler källor) slå fast att undervisningen haft högre tempo och svårighetsgrad samt större djup och bredd. Beskrivningarna av hur skolorna i stort arbetar och vad de tar upp i undervisningen indikerar dock att så även är fallet i år.

OMFATTNINGEN PÅ SPETSUNDERVISNINGEN

Undervisningen i spetsämnet/spetsämnena är på samtliga skolor utökad i jämförelse med ordinarie timplan. De allra flesta tycks åtminstone ha använt sig av tiden för elevens val för denna utökning. Ett par tycks även ha skapat annat utrymme för spetsämnet/spetsämnena, det vill säga utöver ordinarie undervisningstid. Viktor Rydbergs samskola har exempelvis gjort en koncentrerad kurs i spetsämnet som sträcker sig över sju dagar under läsåret. Huruvida detta extra utrymme till viss del sker på bekostnad av andra ämnen är det få som kommenterar. Ånestadsskolan skriver att de totalt tagit 40 minuter per vecka från andra ämnen för att ge mer tid till spetsämnena. Tiden ska dock inte ha tagits från matematik, svenska eller engelska. Metapontum har skapat 60 minuter som de beskriver som ”skolans val” och därmed inte inkräktar på andra ämnen.

Bland de skolor som nu är inne på sitt andra år i försöksverksamheten har ett par justeringar gjorts. Metapontum har exempelvis minskat tiden för spetsämnet med 40 minuter per vecka efter en utvärdering av tidigare schema. Internationella engelska skolan har utökat tiden för spetsämnet något då de bedömde att eleverna behövde mer tid för att uppnå målet att hinna läsa kursen Engelska 5 under årskurs 9.

I den förra rapporten konstaterades att det var stor skillnad i hur mycket tid som lades på spetsämnet/spetsämnena på respektive skola. Det tycks stämma även i år. Eftersom skolorna redovisar spetsutbildningens omfattning på olika sätt har det varit svårt att få en tydlig bild av huruvida tiden för spetsämnet/spetsämnena minskat eller ökat i jämförelse med i fjol. Den övergripande bilden är dock att den i stort liknar förra årets upplägg.

Det finns överlag flera skolor som i sina beskrivningar av upplägget kommenterat hur långt eleverna förväntas nå i spetsämnet/spetsämnena. Dackeskolan har exempelvis som mål att eleverna ska ha läst Matematik 1C innan de går ut årskurs 9. På Franska skolan förväntas eleverna i årskurs 7 respektive årskurs 8 ha betyg i gymnasieskolans steg 2 och steg 3 vid läsårets slut. På Liljeborgsskolan förväntas högstadieturserna vara avslutade efter årskurs 8 och efter årskurs 9 är tanken att gymnasieskolans steg 3 ska vara avslutad. På Kvarngårdesskolan väntas eleverna i årskurs 7 ha nått målen för årskurs 8 i slutet av terminen. Ett par andra skolor, exempelvis Metapontum och Roggeskolan skriver i mer övergripande termer att de under utbildningen förväntas beta av vissa gymnasiekurser eller delar av gymnasieskolans kursinnehåll. Resonemanget stämmer mycket väl överens med fjolårets resultat från intervjuerna med elever, lärare och rektorer.

SAMARBETET MED GYMNASIESKOLAN

Omkring hälften av skolorna har ett pågående samarbete med en gymnasieskola som innebär att delar av undervisningen bedrivs på gymnasieskolan eller av en gymnasielärare. Det kan också handla om samverkan kring särskilda projekt eller föreläsningar. På ett par skolor har exempelvis gymnasielärare en liten del av sin tjänst inom spetsutbildningen och håller i vissa pass eller i vissa fördjupningar under spetsutbildningen. I andra fall har eleverna på spetsutbildningen besökt gymnasieskolan för gemensamma föreläsningar eller studiebesök. Dessa typer av lösningar finns bland annat på Berzeliussskolan, Dackeskolan, Kunskapsskolan, Täby friskola Enhagen och Ånestadsskolan. På Metapontum har man från och med höstterminen blocklagd (synkroniserat) åttornas matematik med gymnasiematematik 1C för att de mest lämpade eleverna ska kunna läsa tillsammans med gymnasiet. På Hertsöskolan finns det en variant där eleverna kan få åka till gymnasieskolan för extra matematikundervisning en gång per vecka. Då lektionen ligger efter skoltid väljer dock de flesta eleverna bort denna möjlighet till en extralektion i veckan.

Ett par av skolorna beskriver ett initierat samarbete som fortfarande i huvudsak är på planeringsstadiet med fortlöpande träffar mellan lärare och skolledare. Resterande skolor planerar att intensifiera samarbetet i takt med att eleverna når högre kunskapsmål och närmar sig innehållet och nivån på gymnasiekurser. De konstaterar att samarbetet än så länge, av den anledningen är begränsat.

Hos de skolor som har gymnasieskolan ”i huset” tycks samarbetet vara relativt enkelt då lärare träffas mer naturligt och då eleverna har nära till gymnasieskolan och tvärt om.

I jämförelse med i fjol är bilden att samverkan med gymnasieskolan i stort fördjupats, särskilt på vissa skolor med elever även i årskurs 8. Det var en förhoppning som flera

skolor lyfte fram i förra årets utvärdering – en förhoppning som nu tycks ha börjat infrias.

ELEVERNAS KUNSKAPS- OCH RESULTATUTVECKLING

I redovisningsformuläret ska skolorna både redogöra för elevernas kunskaps- och resultatutveckling i spetsämnet och i övriga ämnen. De allra flesta skolor har valt att göra en övergripande summering av kunskaps- och resultatutvecklingen medan några presenterar betygssnitt och betygsutveckling. Överlag vittnar skolorna om en positiv bild av elevernas kunskaper både i spetsämnet/spetsämnena och övriga ämnen.

På Berzeluisskolan har eleverna i nuvarande årskurs 8 förbättrat sina resultat sedan vårterminen 2013. Fler elever har exempelvis fått de högsta betygen i både matematik, fysik och kemi. På Mörbyskolan har spetsutbildningen i snitt ett medelvärde i matematik som ligger 5,32 poäng högre än årskursen i övrigt. I årskurs 7 skiljer sig betygen i snitt med 1,4 poäng. Spånga grundskola berättar att många elever generellt sett får ett lägre betyg i jämförelse med vad de hade i årskurs 6. Eleverna inom spetsutbildningen har dock en mindre andel elever med lägre betyg än i årskurs 6 än skolans andra klasser. Ytterligare exempel på beskrivna resultat följer här:

- Förbättrad förmåga att applicera kunskaper mellan matematikens olika delar (Ma)
- Generell kunskapsutveckling inom algebra (Ma)
- Nått längre mot målen i årskurs 9 och har en högre arbetstakt i matematik än övriga elever i samma årskurs (Ma)
- Större säkerhet i att genomföra, planera och dokumentera systematiska undersökningar (Ma)
- Särskild förbättring av elevernas muntliga förmåga. Skolan tror att detta beror på att de får en så stor input av språket från läraren, varandra och gymnasieeleverna (Eng)
- Utvecklad skriftlig och muntlig framställning – utökat ordförråd, vokabulär, fraser och uttryck (Eng)
- Ökad förmåga att resonera kring matematik, framför allt inom problemlösning (Ma)

Det finns också ett par skolor som menar att det är för tidigt att uttala sig om elevernas kunskapsutveckling. Det gäller skolor som påbörjade spetsutbildningen i hösten 2013. En skola konstaterar också att de hittills inte kunnat se en generellt sett ökad måluppfyllelse i spetsämnet. De har däremot kunnat se att intresset för ämnet ökat i de lägre årskurserna.

Överlag tycks eleverna på spetsutbildningen prestera väl även i andra ämnen. De beskrivs av vissa skolor som ”högpresterande”, ”duktiga” och ”studiemotiverade”. Andra skriver att elevgruppen även inom spetsutbildningen innehåller variationer avseende motivation och förutsättningar. Ett par skolor indikerar att spetsutbildningen kan ha haft en positiv inverkan på elevernas studieresultat i övrigt. En av dessa skriver att den goda utveckling som de ser inom andra ämnen skulle kunna bero på att spets eleverna utvecklat en bra studieteknik. En annan skola har sett en ökad läshastighet och läsförståelse hos sina spets elever – något som även det skulle kunna ha en positiv inverkan på skolresultaten i övrigt. I övrigt alltså flera att det är för tidigt att i stort uttala sig om kunskapsutveckling inom andra ämnen just för spets eleverna. Det är därmed också svårt att dra slutsatser om den eventuella påverkan som utbildningen i spetsämnet/spetsämnena kan ha haft på övriga studieresultat. Överlag tycks dock spetsutbildningen åtminstone inte haft en negativ inverkan på övriga ämnen – något som ett par skolor hade befarat.

Utöver en allmän redogörelse för elevernas kunskaps- och resultatutveckling ska skolorna också ange andelen elever som genomfört gymnasiekurser och/eller tagit ut betyg för gymnasiekurser. Hittills är det bara två skolor som uppger att de genomfört gymnasiekurser eller utfärdat gymnasiebetyg. På en av dessa skolor fick alla de elever som nu går i årskurs 8 gymnasiebetyg vårterminen 2013. Merparten av eleverna i årskurs 7 har också påbörjat gymnasiekurser. På den andra har två elever i årskurs 8 läst matematik 1C (gymnasiekurs) men inga betyg har hittills utfärdats. Ytterligare tre skolor nämner att det finns elever som är på väg att börja klara av nivån från gymnasiekurser. En skola skriver att de förväntar sig att eleverna börjar klara av gymnasiekurser i årskurs 9.

I fjol konstaterade vi i utvärderingen att lärare och rektorer överlag uppfattade spets eleverna som duktiga i skolan och att det fanns ytterst få som presterade bra enbart i spetsämnet/spetsämnena. Då fastslogs också att det upplevdes finnas en stor spridning i elevernas resultat inom spetsgrupperna/spetsklasserna. I jämförelse med i fjol framstår eleverna på spetsutbildningarna som något mer högpresterande i år. Då underlaget i jämförelse med i fjol är mycket mer begränsat är det dock svårt att fastslå om dessa indikationen är sann.

Vid första sammanställningen fanns begränsade resultat att tillgå. Det stämmer i viss mån fortfarande men de resultat som finns att tillgå, särskilt för årskurs 8 tycks peka på en positiv kunskapsutveckling för eleverna på spetsutbildningen i jämförelse med elever i ordinarie undervisning.

SYSTEMATISKT KVALITETSARBETE

FORMER FÖR UPPFÖLJNING OCH UTVÄRDERING AV SPETSUTBILDNINGEN

Liksom för undervisningens upplägg och genomförande varierar detaljeringsgraden i skolornas beskrivningar av deras arbete med uppföljning och utvärdering. De flesta av skolorna beskriver ett kontinuerligt uppföljnings- och utvärderingsarbete där ansvariga lärare bär ett stort ansvar för att följa elevens trivsel och kunskapsutveckling. Ett par skolor nämner att eleven för loggbok, veckovis eller månadsvis, där de beskriver vad de lärt sig och även kan ta upp andra upplevelser av tiden på skolan. Den kan i sin tur vara underlag för regelbundna mentorsmöten mellan lärare och elev. Någon nämner att arbetet ofta kopplas samman med lärarnas pedagogiska planeringar för undervisningen. Detta mer kontinuerliga arbete tycks inte vara särskilt skilt från lärarnas och skolans arbetssätt i stort – det är med andra ord en del av skolans fortlöpande kvalitetsarbete.

Det förekommer också ett par exempel på övergripande referensgrupper som kopplats till spetsutbildningen och som träffas en eller ett par gånger per termin för att diskutera upplevelser och upplägg och anpassa utbildningen utifrån påvisade resultat och analyser. På Roggeskolan deltar exempelvis representanter från gymnasieskolan i en sådan referensgrupp. Ånestadsskolan har kontinuerliga möten med utbildningskontoret, skolledningen, Katedralskolan (en gymnasieskola) och Linköpings universitet. Spånga grundskola nämner att de har haft uppföljningskonferenser med lärare som undervisar på spetsutbildningen och där diskuterat och analyserat synpunkter som elever uttryckt vid klasskonferenser och elevernas resultat.

Cirka hälften av skolorna skriver att de har gjort och fortsatt kommer att göra anonyma enkätundersökningar bland eleverna för att få en bättre bild av deras upplevelse av utbildningen. Ett par nämner också att enkäter går ut till föräldrar. Det verkar som att dessa typer av enkäter i högre utsträckning än andra uppföljningsmoment är specifika för just spetsutbildningen.

RESULTAT OCH PLANERADE FÖRÄNDRINGAR

Gällande resultaten från det systematiska kvalitetsarbetet skriver de allra flesta att de i stort upplever att spetsundervisningen fungerar väl och att den bilden delas såväl av lärare som av elever och föräldrar. I enlighet med kunskaps- och resultatavsnittet ovan bekräftas en i stort positiv bild av elevernas kunskaper och resultat. Många skolor, särskilt de som är nya i försöksverkamheten, skriver också att de tycker att det är för tidigt att uttala sig om spetsutbildningens funktionalitet och resultat och inte minst vilken inverkan den har haft på skolan i stort. På en skola där de tycker det varit för tidigt att dra slutsatser om elevernas kunskapsutveckling har skolledningen dock uttryckligen ställt sig mycket positiv till arbetet inom spetsutbildningen och uttryckt en förhoppning om att arbetssättet och engagemanget ska sprida sig till andra delar av skolan. En skola lyfter fram att de upplever spetsutbildningen som en framgångsfaktor sett ur en konkurrenssynpunkt. Den uppges underlätta rekrytering av både elever och personal. Spets elevernas höga meritvärden har också höjt skolans genomsnittliga meritvärde.

Ett återkommande tema i skolornas redovisningar är reflektionerna gällande elevernas sociala upplevelse av spetsutbildningen och hur spetsutbildningen har påverkat och skulle kunna påverka deras upplevelser av stress och prestationsångest. Upp emot hälften av skolorna berör detta. Överlag ska det betonas att elevernas upplevelse av att gå spetsutbildningen överlag beskrivs som mycket positiv. En ny skola i

försöksverksamheten uttrycker att spets eleverna vågar mer nu när de är tillsammans med andra studiemotiverade elever. De upplever att många elever som känt sig lite annorlunda och ensamma i sina tidigare klasser trivs bättre i skolan nu. De nämner dock att en del elever är stressade över att de inte längre är bäst i sin klass. Skolan arbetar därför med att se till att de har en bra arbetssituation och inte får för mycket läxor och prov och är överlag uppmärksamma på om elever visar stressymptom. En av skolorna som nu är inne på andra året i försöksverksamheten upplevde inledningsvis hög stress och prestationsångest bland eleverna. Det tycks nu (i årskurs 8) lugnat ner sig och eleverna har presterat mycket bra och deras självkänsla ska ha stärkts. På en annan skola har eleverna i spetsutbildningen uttryckt en oro för att de ska ha svårare att få höga betyg när de går med andra duktiga elever. Skolan har dock diskuterat frågan med eleverna och upplever att det lett till en ökad förståelse för betyg och bedömning. En annan skola menar att spets eleverna generellt sett har en högre studiemotivation, kunskapsörst och därmed ett bättre självförtroende än andra elever men att det också innebär också att de flesta får jobba hårt för att nå upp till sina egna förväntningar.

Drygt hälften av skolorna uppger att de med anledning av resultaten som framkommit i det systematiska kvalitetsarbetet kommer att genomföra förändringar i spetsutbildningen. Några exempel på planerade förändringar följer här:

- Vidareutveckla samarbetet med gymnasieskolan
- Utöka lärarkåren med en lärare
- Ta in färre elever för att få en bättre undervisningsstorlek
- Komplettera urvalsprocessen med intervjuer
- Utveckla urvalssystemet så att de mest intresserade eleverna antas och på så sätt eliminera avhoppen.
- Lägga tiden för elevens val parallellt för årskurs 7 och 8 för att möjliggöra samarbete över årskurserna
- Fördela spetsundervisningen på flera dagar i veckan istället för ett långt pass
- Utveckla undervisningsformerna inom spetsutbildningen med individuella studieplaner så att de som lär sig snabbast inom klassen kan gå mest framåt
- Utveckla den formativa bedömningen så att eleverna i högre grad kan ta kontrollen över sitt eget lärande

SAMLAD BEDÖMNING AV MÖJLIGHETER, SVÅRIGHETER OCH DILEMMAN

I den avslutande frågan i skolornas redovisningsblankett ombeds de göra en samlad bedömning av möjligheter, svårigheter och dilemman med att genomföra utbildningen. I stort är svaren en summering av skolornas redovisning på övriga frågor. Många lyfter i huvudsak upp de positiva upplevelserna som de tycker att spetsutbildningen medfört i termer av nytänkade, samarbetet inom skolan och med gymnasieskolan och möjligheten att tillgodose behoven hos och ge gymnasiebetyg till drivna, engagerade elever. Flera av de teman som tas upp i denna del av skolornas redovisningar har berörts tidigare i denna rapport. Det gäller exempelvis reflektioner gällande möjliga effekter på gruppdynamiken i undervisningen i övrigt då många drivna elever samlas för spetsundervisning i vissa ämnen eller rent av går i egen klass. Sådana reflektioner från skolorna har då lagts till de avsnitten i denna rapport.

Några övergripande dilemman som skolorna tar upp i sin samlade bedömning har dock inte i särskilt hög utsträckning berörts i andra delar av deras sammanställning. Två skolor skriver exempelvis att de är oroade över hur gymnasiet kommer att kunna hantera elever som redan läst vissa gymnasiekurser när de börjar gymnasiet. Ett par skolor lyfter också fram utmaningen för lärarna att hinna ta fram nya utbildningsupplägg och undervisningsmaterial. Ett par skolor skriver att arbetet med spetsutbildningen varit mer tids- och resurskrävande än vad de förväntat sig. På ett närliggande tema lyfter också ett par skolor fram svårigheterna att i realiteten leva upp till en kostnadsneutral utbildning då det krävs tid för marknadsföring, urval och i vissa delar förändrad undervisning. Någon menar att det är orimligt att spetsutbildningen, åtminstone inledningsvis inte får medföra extra kostnader. En skola skriver uttryckligen att utbildningen inneburit en del extra kostnader för skolan främst i form av personalkostnader i samband med antagningsproven, en del materialkostnader och kostnaden för att ha två lärare som arbetar parallellt. (Kostnaderna beskrivs annars i huvudsak av skolhuvudmännen, se nedan. De har till skillnad från skolorna fått en direkt fråga om spetsutbildningens kostnader.) Två skolor kommenterar utmaningen med att i realiteten få till en riksrekryterande utbildning, särskilt utan medel för resor och boende. En skola skriver att det varit svårt att locka elever utanför den egna skolan.

REFLEKTIONER FRÅN HUVUDMANNEN

I redovisningsblanketten till skolorna finns även en huvudmannadel där skolans huvudman inledningsvis ska bedöma det systematiska kvalitetsarbetet gällande spetsutbildningen, beskriva de resultat som kommit fram och beskriva eventuella planerade åtgärder.

Huvudmannens beskrivningar av det systematiska kvalitetsarbetet, de resultat som framkommit och de åtgärder som planeras är i stort betydligt mer övergripande än skolornas egna redovisningar. De bekräftar skolornas egna beskrivningar och uttrycker en allmän tilltro till det systematiska kvalitetsarbetet för spetsutbildningarna.

Gällande det systematiska kvalitetsarbetet nöjer sig de flesta med att bekräfta att ett sådant bedrivs samt ge exempel på moment som skolorna är ålagda att följa. En handfull skolhuvudmän gör en mer omfattande beskrivning av hur det systematiska kvalitetsarbetet är organiserat och kommenterar att de övergripande processerna även gäller för, och har följts av spetsutbildningarna. En huvudman med två spetsutbildningar hos sig, beskriver det i termer av att spetsutbildningarna ses som en integrerad del av skolan och därmed också av det systematiska kvalitetsarbetet.

På frågan om vilka resultat som framkommit av det systematiska kvalitetsarbetet skriver de allra flesta att spetsutbildningarna i stort uppfattas som positiva och medfört positiva effekter gällande både arbetssätt och resultat. Närmare hälften av skolhuvudmännen säger att det är för tidigt att dra några tydliga slutsatser från försöksverksamheten men att arbetet hittills upplevs positivt. Ingen skolhuvudman motsäger de resultat som skolorna själva beskrivit eller uttrycker kritik mot spetsutbildningarna.

Endast ett fåtal huvudmän nämner förändringar som kommer att göras med anledning av vad som framkommit i det systematiska kvalitetsarbetet. Det är förändringar som skolorna redan presenterat i sin åiterrapportering och handlar bland annat om minskning av antal elever som antas eller utökning till följd av ett ökat söktryck till kommande år. De allra flesta lyfter inte fram några tydliga förändringar som ska genomföras.

I övrigt finns det tre huvudmän som uttrycker önskemål om att fler elever skulle söka till spetsutbildningen/spetsutbildningarna. Någon önskar också att Skolverket skulle ta en mer aktiv roll i marknadsföring av spetsutbildningen och mer erfarenhetsutbyte för lärare på spetsutbildningen.

KOSTNADER FÖR SPETSUTBILDNINGEN

I redovisningsblanketten får också huvudmannen frågan om kostnaden för spetsutbildningen överstiger kostnaden för övrig grundskoleutbildning. Om den gjort det ska de även uppge varför och med vilka del- och totalbelopp.

Sju skolor uppger att de har haft merkostnader för spetsutbildningen. Bland de som redovisat merkostnader finns både nya och gamla skolor i försöksverksamheten. De uppger exempelvis extra personalkostnader på grund av fler undervisningsgrupper, medverkande gymnasielärare eller nedsättning i tjänst på grund av samordning. Marknadsföring och antagningsprocessen har hos ett par huvudmän medfört merkostnader. Bland övriga poster nämns läromedel, datorer, studieresor och medverkan vid erfarenhetsutbyten mellan spetsutbildningarna. Endast omkring hälften av skolorna

som uppger att de haft extra kostnader för spetsutbildningen anger del- och totalbelopp för sina merkostnader. Bland de som tar upp sådana kostnader varierar totalkostnaden per läsår från cirka 30 000 kr till 350 000 kr.

I förra årets redovisning konstaterades att spetsutbildningen hos de flesta skolor medfört vissa merkostnader trots att dessa inte alltid redovisats skriftligen. I jämförelse med det resultatet skulle alltså fler huvudmän idag följa förordningens krav. Utan mer ingående data, exempelvis intervjuer med skolhuvudmän och rektorer, är det svårt att veta om det är en reell förändring från skolornas och skolhuvudmännens sida gällande spetsutbildningens kostnader. Det skulle också kunna vara en anpassning i skolornas sätt att rapportera spetsutbildningen – det vill säga en upplevelse av att det inte är någon idé att skriva som det egentligen är eftersom det enligt förordningen inte är tillåtet.

SUMMERING OCH DISKUSSION

Sammanställningen och analysen av skolornas redovisning av försöksverksamheten visar i stort på liknande resultat och upplevelser av spetsutbildningen som förra årets mer omfattande utvärdering. Resultaten summeras kort nedan. Därefter följer reflektioner kring några särskilda delar av försöksverksamheten.

- Den andra omgången av försöksverksamheten omfattar 398 elever. Totalt ansökte 572 elever, 425 antogs och 398 tackade ja till sin utbildningsplats. Söktrycket var överlag något lägre än i fjol, 32 sökande per skola, vilket är att jämföra med 36 förra året. Hos fem av de åtta skolor som var med från början har söktrycket minskat vilket sannolikt inte var enligt skolornas förväntningar.
- Urvalsprocesserna har i år varit mer omfattande än i fjol och också i realiteten prövats mer då en lägre andel skolor tagit in alla sökande. De flesta använder sig av en kombination av metoder och vissa också av möjligheten att nu väga in elevernas betyg från årskurs 6 i bedömningen. Urvalsprocessen beskrivs överlag som lyckad.
- Gällande arbetsformer, innehåll och omfattning på spetsutbildningen varierar skolornas beskrivningar vilket försvårar jämförelser mellan skolor och läsår. I stort innebär undervisningen en ökad variation av undervisningsformer och fördjupat innehåll. Det möjliggörs bland annat av en utökad undervisningstid och sannolikt även av vad som beskrivs som en engagerad elevgrupp.
- Samarbetet med gymnasieskolan beskrivs som välfungerande men för många fortsatt i sin linda. För de första åtta skolorna i försöksverksamheten tycks samverkan ha intensifierats i jämförelse med i fjol.
- Skolorna ger överlag en positiv bild av elevernas kunskaper och prestationer både i spetsämnet/spetsämnena och övriga ämnen. Många skolor bedömer det dock fortsatt som för tidigt att uttala sig om elevernas kunskapsutveckling.
- I likhet med förra årets resultat tycks det systematiska kvalitetsarbetet kopplat till försöksverksamheten skilja sig marginellt från de medverkande skolornas och huvudmännens generella kvalitetsarbete. I stort tycks skolorna och huvudmännen vara nöjda med spetsutbildningarnas upplägg och genomförande. Endast mindre korrigeringar planeras.
- Sju av 18 huvudmän uppger att spetsutbildningarna medfört merkostnader vilket är en lägre andel huvudmän än i fjol. Uppgiften bygger dock på ett mycket begränsat och annorlunda underlag (då även intervjuer) än förra året.

Det finns dimensioner i skolornas redovisning som väckt ytterligare nyfikenhet hos oss utvärderare och som vi avslutningsvis vill lyfta fram.

Elevsammansättning: I jämförelse med utvärderingen framstår elevsammansättningen nu som mer särskild från skolan i stort. I fjolårets utvärdering beskrevs eleverna av skolorna som duktiga men med stora variationer inom gruppen. I redovisningarna finns liknande skrivningar men det sammantagna intrycket är ändå att elevgruppen beskrivs som något mer homogen och mer högpresterande än eleverna i fjol. Det är mycket

möjligt att den varierande bilden beror på de påtagliga skillnaderna i underlag och blir intressant att fortsatt och mer ingående följa och analysera.

Urvalsprocessen: Alla skolor beskriver en urvalsprocess som bygger på ett aktivt ställningstagande – en bedömning från skolornas sida. Urvalet bygger aldrig uteslutande på ett absolut resultat på ett antagningsprov eller på tidigare meriter. Givet ett visst ifrågasättande av vad tidigare meriter, exempelvis i form av tidigare betyg, provresultat eller rekommendationer från tidigare lärare ger tillsammans med en uttryckt uppskattning över intervjuer, framstår vägvalet som klokt. Det förutsätter dock en tydlighet från skolans sida gällande vad den samlade bedömningen bygger på. Något som överlag tycks fungera väl men som fortsatt blir intressant att följa.

Arbetsätt, arbetsformer, undervisningens genomförande och omfattning: I skolornas redovisningar av arbetsätt, genomförande och omfattning skiljer sig innehållet och detaljeringsgraden åt för mycket för att det ska vara möjligt att jämföra resultaten mellan skolorna och över tid. Valet av spetsgrupper/spetsklasser, skillnader i tempo, djup, bredd och svårighetsgrad i jämförelse med ordinarie undervisning och lärarnas förhållningssätt är exempel på dimensioner som vore intressanta att få en bättre bild av.

Samverkan med gymnasieskolan: Det löpande samarbetet med gymnasieskolan tycks överlag fungera relativt väl och intensifierats. Ett par skolor har också utfärdat gymnasiebetyg. Några skolor uttrycker en oro för hur framtida utbildningsanordnare (närmast gymnasieskolor) ska hantera elever som redan klarat av vissa gymnasiekurser. Huruvida denna oro är befogad eller inte är för tidigt att uttala sig om och i allra högsta grad relevant att följa när väl spets eleverna börjar gymnasiet.

Det systematiska kvalitetsarbetet: Skolornas beskrivning av det systematiska kvalitetsarbetet är överlag relativt intetsägande och pekar på ett arbetsätt som i stort ligger i linje men huvudmannens och skolans rutiner. Med utgångspunkt i de exempel som ges tycks det väl fånga upp problem som uppstått inom eller till följd av spetsutbildningen. Vår bedömning är att resultaten av skolornas analyser är mer värdefulla än ingående beskrivningar av hur de gått tillväga för att komma fram till sina slutsatser. Fokus framöver bedömer vi i högre utsträckning skulle ligga på resultatet av skolans analys snarare än processen dit.

Kostnader: Huruvida försöksverksamheten medfört merkostnader eller inte är oklart och dessutom en svår fråga att få ett entydigt svar på. Vi konstaterade i förra årets utvärderingar att rektorerna upplevde förordningens krav på kostnadsneutralitet som svårtolkad och begränsande för verksamheten. Vi som utvärderare tyckte också att det fanns indikationer på att förordningens krav på kostnadsneutralitet medfört onödiga inskränkningar i genomförandet av spetsutbildningen och rekommenderade att frågan fortsatt skulle följas. Den rekommendationen kvarstår.

Effekter på skolan i stort: Både skolor och deras huvudmän är fortsatt försiktiga med uttalanden om hur spetsutbildningen påverkat skolan i stort. Här bedömer vi att en av de viktigaste dimensionerna i framtida uppföljningar av spetsutbildningen ligger. Har spetsutbildningen påverkat det kollegiala lärandet? Har spetsutbildningen påverkat elevsammansättningen på skolan i någon riktning? Har spetsutbildningarna påverkat övrig skolverksamhet och på vilka sätt i så fall? Detta är frågor som framtida uppföljningar och utvärderingar bör ha en ambition att försöka besvara.

KÄLL- OCH REFERENSFÖRTECKNING

Förordning (2011:355) om försöksverksamhet med riksrekryterande spetsutbildning i grundskolans högre årskurser.

Samtliga medverkande skolors redovisningar